

nabo

– policyprocesser med
unga i Norden

RÄTTIGHETSBASERAT
UNGDOMSPERSPEKTIV I PRAKTIKEN

Innehåll

Förord	4
Inledning	5
Sammanfattning	6
1 Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv	8
1.1 Introduktion till ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv	8
1.2 Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv och Agenda 2030	9
1.3 Syn på unga	10
1.4 Styrning och organisation	11
1.5 Kunskap om unga	11
1.6 Ungdomskompetens	12
1.7 Myndighetsdriven delaktighet	14
1.8 Ungdomsdriven delaktighet	15
1.9 Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv innefattar ett inkluderande och icke-diskriminerande arbetssätt	16
2 Process 1: Ungas fritidsverksamhet	17
2.1 Berättelsen om kommunen	17
2.2 Lärdomar från process 1	22
3 Process 2: Ungas perspektiv på kommunens vision 2050	27
3.1 Berättelsen om kommunen	27
3.2 Lärdomar från process 2	31
4 Process 3: Ungas perspektiv på kollektivtrafiken i regionen	35
4.1 Berättelsen om regionen	35
4.2. Lärdomar från process 3	38
5 Process 4: Regional ungdomsstrategi	42
5.1 Berättelsen om regionen	42
5.2. Lärdomar från process 4	45
6 Lärdomar kring processerna och MUCF:s roll	47
6.1 Regionen har två roller som behöver hållas isär	47
6.2 MUCF som utbildare	47
6.3 MUCF som processtöd	48
6.4 Vikten av gemensamma uppföljningssystem	48
6.5 Vikten av gemensamma uppföljningssystem	49
7 Avslutning – hur allt hänger ihop	50
8 Policyrekommendationer	52
8.1 Rekommendation till Nordiska Ministerrådet	52
8.2 Rekommendationer till regeringar i de nordiska länderna	52

8.3 Rekommendationer till nordiska organisationer/myndigheter som arbetar med ungdomspolitik (MUCF eller motsvarande)	52
8.4 Rekommendationer till regional nivå	53
8.5 Rekommendationer till lokal nivå	53
9 Referenser	54
Om den här publikationen	55

Den här publikationen finns även som en webbtillgänglig online-version: <https://pub.norden.org/temanord2021-543>.

Förord

Nordens unga är engagerade i samhällsfrågor, beskriver gemensamma utmaningar och har konkreta förslag på lösningar. Vi behöver bara lyssna.

Under fyra år, mellan 2018 och 2021 har Myndighetens för ungdoms- och civilsamhällesfrågor genom projektet Nabo lyssnat på unga mellan 16–24 år från hela Norden, vi har tagit del av deras egna upplevelser och erfarenheter av social inkludering. Unga har själva fått beskriva sina möjligheter att göra sin röst hörd och delta på lika villkor i samhället. Projektet har varit en del av prioriteringarna under det svenska ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet 2018.

Ett inkluderande samhälle strävar efter att alla människor ska känna samhällelig tillhörighet och ha möjlighet att, på lika villkor, påverka och delta i samhällets utveckling. Att alla får komma till tals är viktigt för en levande demokrati. Tillsammans med forskare har Nabo analyserat ungas berättelser och tagit fram rapporter om ungas sociala inkludering från alla nordiska länder och i Färöarna, Grönland och Åland. Utifrån erfarenheterna som unga beskriver är det tydligt att de nordiska samhällena behöver bli bättre på att inkludera och lyssna till barn och unga.

Utmaningarna som unga beskriver handlar om tillgången till kollektivtrafik, bostäder, psykisk hälsa; om bemötandet från sjuk- och hälsovården och normer kring kön och sexualitet, men också om ungas fritid och möjligheterna de har att påverka i sitt närområde och samhället i stort.

Ungas förslag på lösningar liknar varandra oavsett om de befinner sig i Ísafjörður på norra Island, Nørrebro i Köpenhamn eller någon av öarna i den åländska skärgården. För att stärka ungas förmåga att påverka sina egna liv behöver de behandlas med värdighet och respekt, som likvärdiga i alla aspekter av sina liv. Detta är särskilt viktigt i deras möte med personer som arbetar i offentlig sektor och inom välfärdssystemet i stort.

Verksamheter som möter unga eller fattar beslut om unga behöver utgå från ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv och ha kunskap om ungas rättigheter. Beslut som berör unga måste bygga på kunskap om unga och ungas levnadsvillkor. Nabo är övertygade om att ett ungdomsperspektiv bidrar till ett bättre och mer demokratiskt samhället. Vi hoppas att denna rapport ger dig en ökad förståelse för och inblick i de avväganden och utmaningar som finns med att involvera unga i policyutvecklande processer. Rapporten är framtagen av Nabo i samarbete med Lisa Sjöblom, projektledare på Fasil.

Lena Nyberg, generaldirektör
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Inledning

Denna rapport levandegör vad ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv kan innebära i praktiska policyprocesser. Rapporten sammanfattar erfarenheter från projektet Nabos arbete i två nordiska kommuner och två regioner som velat inhämta perspektiv och kunskap från unga i sitt policyutvecklande arbete. Rapporten ger inga färdiga svar på hur unga kan involveras i policyutveckling, men exemplen ger möjlighet till lärande och inspiration.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor genom projektet Nabo vill särskilt tacka de medverkande kommunerna och regionerna som generöst bidragit med sina erfarenheter av både framgångar och utmaningar. Erfarenheterna kommer att vara ett stöd för andra myndigheter, regioner och kommuner i hela Norden i deras lärande om det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet. Eftersom kommunerna och regionerna på ett öppet sätt har delat med sig av medgångar och motgångar är de inte namngivna i rapporten.

Sammanfattning

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) vet att unga har rätt att påverka sina levnadsvillkor och samhällsutvecklingen. När unga får möjlighet att påverka beslut som berör dem, blir besluten bättre och resurser används mer effektivt. Samtidigt brottas många myndigheter, regioner och kommuner med frågor om hur unga i praktiken kan involveras i policyutveckling.

Förhoppningen är att fallbeskrivningarna i denna rapport ska synliggöra exempel på frågor som berör unga och konkretisera de olika roller som kommuner och regioner kan spela i frågor som berör unga och ungas delaktighet. Rapporten följer en kommun som ville utforma en fritidsverksamhet som skulle upplevas som meningsfull och attraktiv av unga i kommunen. En annan kommun ville involvera unga i processen med att utforma en kommungemensam vision för år 2050. Den ena regionen ville involvera unga i en delaktighetsprocess för att få deras perspektiv på regionens kollektivtrafik. Och den andra regionen som ville involvera unga i arbetet med att revidera den regionala ungdomsstrategin.

I rapporten analyseras fallbeskrivningarna utifrån de sex komponenterna som ingår i det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet: syn på unga, styrning och organisation, ungdomskompetens, kunskap om unga, myndighetsdriven delaktighet och ungdomsdriven delaktighet. Det beskrivs också hur regionerna och kommunerna förhåller sig till ett inkluderande och icke-diskriminerande förhållningssätt.

Den viktigaste slutsatsen är att arbetet med rättighetsbaserat ungdomsperspektiv är en lärandeprocess som kommer att präglas av såväl utmaningar som framgångar. Lärandet sker på både organisatorisk och individuell nivå. En organisation behöver våga göra misstag och omvärdera tillvägagångssätt gång på gång. Det är viktigt att våga fortsätta försöka, även om resultatet inte blir precis som det var tänkt eller önskat från början.

Lärandet sker också på individuell nivå. Rapporten visar att politiker och tjänstepersoner som deltar i väl genomförda dialogprocesser med unga förändrar sin syn på unga. I en kommun beskriver kommunordförande erfarenheten: "Arbetet med att ha dialog med unga gick från att vara 'något roligt' till en av de viktigaste pusselbitarna i processen." Detta händer däremot inte i alla dialogprocesser. Unga måste ges förutsättningar att delta på ett korrekt sätt, annars finns det risk att möten bekräftar fördomar om att unga inte vill och har förmågan engagera sig i samhällsutveckling. Ett sämre utformat möte eller process kan alltså ge motsatt effekt. Det är därför centralt att inkludera expertis med ungdomskompetens för att

kunna skapa och bidra till bra policyprocesser som involverar unga.

I en av regionerna överväger politikerna att ta bort ungdomssamordnarens tjänst och istället integrera det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet i "all verksamhet". Det erfarenheten visar är däremot att det både behövs en ansvarig ungdomssamordnare och ett engagemang i hela verksamheten för att lyckas. När processerna har fungerat är det för att ansvarsfördelningen och mandat har fungerat, rätt person har varit på rätt plats, med rätt förutsättningar. Ungdomssamordnare är experter och processledare som stöttar resten av verksamheten i deras arbete med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet. Utan en sådan person kommer arbetet sannolikt att rinna ut i sanden eller hålla för dålig kvalitet. Men en ungdomssamordnare kan inte ensam implementera ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv i en organisation, det krävs också arbete och engagemang i alla delar av organisationen.

Ledarskapet tycks påverka om arbetet med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet lyckas. Rapporten visar att det finns olika typer av chefer som ger alltifrån fullständigt stöd till inget stöd alls. I de processer som lyckas bäst finns ofta ett aktivt stöd från chefen. Men det finns också fall där stödet uteblir och ungdomsstrategen ändå lyckas genomföra bra processer. I vissa fall kan ett långsiktigt och strategiskt arbete på sikt göra att ledningen bygger en struktur för det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet.

För att sänka trösklarna mellan unga och beslutsfattare genom policyprocesser är det viktigt att vara öppna med förutsättningarna. I ett av fallen ber kommunen unga tycka till om fritidsverksamheten utan att ge information om att det finns besparingskrav. Kommunen frågar: "vad vill du göra på din fritid?" istället för "givet att vi måste göra besparingar i fritidsverksamheten, hur tycker du att vi borde prioritera?". Det leder till att unga tar initiativ till en namninsamling mot det slutgiltiga beslutet. Kommunen lyckades inte få unga att känna sig involverade och lyssnade till, trots sin ambition om en bra delaktighetsprocess.

Flera av deltagarna i rapporten har givit uttryck för att deras agerande har utvecklats och förbättrats av att de har intervjuats och följts under arbetets gång. Den ungdomssamordnare som ingår i ett nätverk med andra ungdomssamordnare menar att det kollegiala stödet är viktigt. I nätverket delas konkreta tips och metoder, där diskuteras också utmaningar som exempelvis hur det går att få bredare genomslag för arbetet i kommunen.

Att lyckas med rättighetsbaserat ungdomsperspektiv kräver långsiktigt och strategiskt arbete, och när organisationen gör framsteg är vinsterna stora. Då byggs starkare unga med självkänsla och förtroende för demokratiska processer. Samtidigt skapas förtroende i relationer mellan politiker, tjänstepersoner och unga, vilket leder till ökad tillit och sammanhållning i samhället. Sist men inte minst fattar organisationen bättre beslut med effektivare användning av resurser.

1 Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv

1.1 Introduktion till ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv

Det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet kopplar ihop de ungdomspolitiska målen med barn och ungas rättigheter som de fastställs i internationella konventioner, lagar och regler. Det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet tydliggör också vad som behöver finnas på plats hos myndigheter, regioner och kommuner för att beslutsfattare i praktiken ska kunna beakta ungas perspektiv och ungas levnadsvillkor i beslut och processer som påverkar deras liv.

Kortfattat innebär ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv att organisationen beaktar ungas perspektiv i vårt beslutsfattande. Organisationen använder tillgänglig forskning och statistik samt skapar förutsättningar för unga att vara delaktiga i samhällsutvecklingen, både på eget initiativ och på initiativ från politiker och tjänstepersoner. Det finns kompetens i organisationen att tolka ungas röster och säkerställa att perspektiven från den breda gruppen unga beaktas. Efter att beslut har fattats återkopplar organisationen till unga hur deras perspektiv har beaktats, vilket beslut som fattades och varför. På så sätt minskar det upplevda gapet mellan unga och beslutsfattare och förbättrar kvaliteten på beslut och processer. Det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet gäller alla unga mellan 13 och 25 år.

Det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet förenklar för beslutsfattare och praktiker att göra relevanta och effektiva insatser vilket ökar legitimiteten för verksamheten och dess beslut. Det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet visar också att det inte räcker med en åtgärd, utan att det krävs ett systematiskt och uthålligt arbete inom många områden samtidigt.

Det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet innehåller sex odelbara komponenter som samverkar, går in i varandra och tillsammans skapar förutsättningar för att unga på ett meningsfullt sätt ska kunna påverka sin livssituation och samhällsutvecklingen i stort. I allt arbete utifrån rättighetsbaserat ungdomsperspektiv behöver det finnas ett inkluderande och icke-diskriminerande arbetssätt.

1.2 Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv och Agenda 2030

Det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet är viktigt för att kunna uppnå målen i Agenda 2030 som innehåller 17 globala mål för en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling. Målen har antagits av FN:s medlemsländer och syftar till att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. Agenda 2030 innebär också att beslutsfattare på alla nivåer åtar sig att beakta ungdomsperspektivet och ge barn och unga inflytande inte bara i frågor som berör dem här och nu utan också i frågor som berör deras framtid. Detta tydliggörs i *Regeringens proposition 2019/20:188. Sveriges genomförande av Agenda 2030*.

Agendan lyfter fram det långsiktiga perspektivet och genomsyras av barns och ungas perspektiv, för att ge nästa generation inflytande över dagens beslut [...] En tredjedel av agendans delmål refererar direkt eller indirekt till barns och unga människors egenmakt, deltagande och välmående [...] Ungas perspektiv, engagemang och innovationer är av stor betydelse för genomförandet av Agenda 2030 i Sverige och internationellt. Barns och ungas inkludering bör ske utifrån mångfalden i befolkningen, principen om att ingen ska lämnas utanför och barnets rättigheter. Det är viktigt att särskilt uppmärksamma och inkludera de som befinner sig i en särskilt utsatt situation, i utanförskap eller har svårt att själva göra sin röst hörd [...] Hållbar utveckling kräver förståelse för och kunskap om framtida generationers utmaningar och behov, hur barns och ungas villkor ser ut och hur de ges rätt förutsättningar att utvecklas till sin fulla potential. Det är viktigt att barn och unga ges möjlighet att vara delaktiga och att ett barn- och ungdomsperspektiv inkluderas i arbetet med agendan.¹

1. Prop. 2019/20:188, s. 11

1.3 Syn på unga

Den första komponenten är syn på unga. Det innebär att vi har förståelse för att unga människor är individer, med olika förutsättningar och åsikter. Vi vet att unga har individuella rättigheter. De ska ha makt att forma sina egna liv och ses som en resurs i samhället.

Erfarenheter från personer och organisationer som arbetar utifrån ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv visar att, om politiker och tjänstepersoner arbetar med medvetenheten kring syn på unga, kommer arbetet att bli framgångsrikt. Även när det dyker upp utmaningar, kommer dessa att hanteras. På motsvarande sätt kan arbetet stå och falla med synen på unga. För att lyckas med arbetet är det därför viktigt att värdesätta ungas åsikter och se dem som individer med rättigheter.

Samtidigt som synen på unga är en framgångsfaktor, kan det vara svårt att säkerställa en medveten syn på unga. Det finns normer och föreställningar som begränsar oss i vår syn på unga. Ett exempel är när ungas delaktighet betraktas som en "övning i demokrati" som syftar till att unga ska bli "ansvarstagande samhällsmedborgare senare". Medan det som egentligen borde tillgodoses är ungas rättigheter som samhällsmedborgare och individer här och nu. Det är ibland svårt att se unga som experter på sina egna liv. I stället utgår personer ifrån egna erfarenheter från barndomen och antar sig veta hur det är att vara ung i dag. Samtidigt sker sällan en reflektion över hur personer uttrycker sig om barn och unga. Begreppet "barnsligt" används ofta för att beskriva något negativt och meningen "xx beter sig som barn" används för att beskriva en persons agerande på ett nedvärderande sätt.

Det kan vara en utmaning att bedöma hur synen på unga ser ut i den egna organisationen. I många organisationer varierar synen på unga från person till person. Vissa personer har ett medvetet synsätt, medan andra saknar det. Därför blir behovet av ett inkluderande och normkritiskt perspektiv viktigt. Medveten syn på unga handlar inte bara om att ha förståelse för hur rådande normer kring barn och unga påverkar hur jag tänker och agerar. Det behöver också finnas förståelse för hur normer kring religion, etnicitet, funktionsnedsättning, könstillhörighet och annat påverkar synen på unga. Medvetenheten är betydelsefull eftersom det finns grupper av unga som i högre grad än andra, riskerar att utsättas för diskriminering. Det är därför viktigt med kunskap om i vilka situationer det finns risk att agera på ett sätt som kan uppfattas som eller blir diskriminerande. Eller när avväganden görs som riskerar att exkludera vissa grupper av unga från arbetet med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet.

Hur det i praktiken går att skapa en medveten syn på unga kan variera. Det kan handla om att genomföra utbildning. Att tillsammans med beslutsfattare och tjänstepersoner pratar om hur normer och föreställningar om unga samverkar och påverkar uppfattningen om deras åsikter. Det kan också handla om att genomföra utbildningar i respektfullt bemötande av unga för politiker och tjänstepersoner som i sina uppdrag möter unga. Det kan vara värdefullt med regelbundna övningar som synliggör beslutsfattaresh och tjänstepersoners syn på och föreställningar om unga på ett normkritiskt sätt. Men framför allt handlar det om att kontinuerligt prata om normer och förhållningssätt, och inse att det är ett arbete som en organisation behöver arbeta med löpande.

1.4 Styrning och organisation

Den andra komponenten är styrning och organisation. Det innebär att vi styr, ger mandat och fördelar ekonomiska medel på ett sätt som säkerställer genomförande och uppföljning av organisationens arbete med ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv.

För ett framgångsrikt arbete behövs det ett tydligt uppdrag och/eller beslut att arbeta med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet i hela organisationen. I ett sådant uppdrag eller beslut ska det tydligt framgå att alla grupper av unga ska inkluderas i arbetet. Det är inte nödvändigt med en ungdomsstrategi eller ungdomspolicy. Det kan vara lika värdefullt att det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet integreras i alla styrdokument och beslut. För barn under 18 år krävs prövning av barnets bästa i alla beslut som rör deras livssituation. Det är viktigt att det finns en struktur som säkerställer att detta sker i hela organisationen.

Precis som i all annan styrning krävs en ansvarsfördelning som ger nödvändiga mandat till rätt personer i arbetet med rättighetsbaserat ungdomsperspektiv. En ungdomssamordnare som saknar mandat och koppling till strategiska beslutsfunktioner kommer inte att kunna implementera ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv. Det är inte framgångsrikt att enbart ge en chef i uppdrag att säkerställa ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv, utan frågan behöver förankras strategiskt på högsta beslutsnivån.

Hela verksamheten behöver ha tillräckliga ekonomiska medel avsatta för arbetet med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet. Ett vanligt misstag är att fatta ett inriktningsbeslut om att arbeta utifrån ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv, utan att avsätta resurser för att säkerställa implementering. I likhet med övrigt utvecklings- och verksamhetsutvecklande arbete behövs regelbunden uppföljning, utvärdering och lärande, för att arbetet med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet ska bli framgångsrikt. Att lyckas med arbetet är komplicerat. En organisation behöver vara beredd att misslyckas och ha en kultur som möjliggör kontinuerligt lärande av misstag och utmaningar för att komma framåt.

I hela styrstrukturen behöver det säkerställas att arbetet styrs och utgår ifrån ett normkritiskt, inkluderande och icke-diskriminerande sätt.

1.5 Kunskap om unga

Den tredje komponenten är kunskap om unga. Det betyder att vår kunskap om ungas levnadsvillkor grundar sig på statistik, kartläggningar och forskning. Den ska vara framtagen genom både kvantitativa och kvalitativa metoder.

Det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet handlar alltså *inte enbart* om att säkerställa ungas delaktighet och inflytande. Det finns också ett ansvar att säkerställa att organisationen har den kunskap om unga som behövs för genomtänkt beslutsfattande. Det ska inte ställas frågor till unga inom områden där organisationen redan har eller kan ta reda på samma information. Exempelvis om det redan finns aktuell nationell eller lokal statistik om unga som kan användas, eller om organisationen tidigare tagit fram kunskap som är relevant för uppdraget. Det

är viktigt att vara medveten om att exempelvis fokusgrupper med unga, aldrig kan representera hela gruppen unga eller ens en viss grupp av unga. Därför är det alltid viktigt att komplettera fokusgrupper med statistik och forskning.

Kunskap om unga innebär i praktiken att organisationen kompletterar användning av nationell statistik med egen, regelbunden kunskapsinhämtning. Detta kan ske genom såväl enkäter som kvalitativa metoder, exempelvis fokusgrupper med unga. Det behöver också finnas system för att hålla organisationen uppdaterad med och använda aktuell forskning om ungas levnadsvillkor. Att hela tiden vara medveten om att unga är en heterogen grupp. Därför bryts exempelvis statistik ner för att visa information om hur levnadsvillkoren ser ut för olika grupper av unga. På så sätt synliggörs också de olika förutsättningarna och perspektiven hos olika grupper av unga.

Vid genomförande av fokusgrupper går det inte att inkludera alla unga och alla perspektiv, och det är viktigt att alltid vara medvetna om vilka röster som inte finns i rummet. Det är samtidigt viktigt att aldrig göra en person till representant för "sin" grupp. En ung person kan inte representera alla unga, en person med funktionsnedsättning kan inte representera alla personer med funktionshinder och så vidare. Eftersöks representanter för en grupp av unga behöver personer som utsetts genom demokratiska val i organisationer tillfrågas, till exempel talespersoner från en ungdomsorganisation.

1.6 Ungdomskompetens

Den fjärde komponenten är ungdomskompetens. Det betyder att vi säkerställer att de personer i vår organisation som möter eller tar beslut om unga har den unika kompetens som behövs för att arbeta utifrån ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv.

Det här innebär att rätt kompetens behöver finnas på rätt plats i organisationen. Alla politiker och tjänstepersoner behöver grundläggande kunskap om det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet. Utöver det behövs det spetskompetens hos en tvärsektoriell grupp som kan arbeta strategiskt med frågan i organisationen. Med tvärsektoriell menas att det finns personer som arbetar med frågan i hela organisationen. En ensam eldsjäl kommer inte att kunna åstadkomma ett framgångsrikt arbete med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet. Denna tvärsektoriella grupp får ofta en nyckelroll i att utveckla ungdomskompetensen hos beslutsfattare och hos de som i sina roller möter unga. Men ägandeskapet för frågan bör aldrig flyttas från den högsta politiska nivån.

Ungdomskompetens rymmer en rad olika delar. Grunden är kunskap om de rättigheter som utgör ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv och varför arbetet måste genomföras oavsett vad det leder till. Men det är också viktigt att ha kunskap om hur det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet kan leda till bättre beslut, starkare unga, högre tillit mellan unga och beslutsfattare och andra positiva effekter.

Det behöver finnas kompetens att genomföra delaktighetsprocesser med hög kvalitet. Organisationen behöver kunna informera, kommunicera, genomföra dialogmöten och återkoppla genom att använda språk och kanaler som är

anpassade till unga. I det ligger också kompetens att veta var unga befinner sig och vad som är lämpliga platser för att möta unga. Många upplever det i början som svårt att "hitta" unga. Man vet kanske var unga oftast befinner sig, det kan vara i en shoppinggalleria eller på badplatser. Men organisationen saknar kompetens för att kunna skapa delaktighetsprocesser som utgår ifrån dessa platser. Istället bjuds unga ofta in till ett formellt mötesrum, en plats där de inte känner sig bekväma – om de ens väljer att komma dit. Att ordna möten i kommunhuset behöver inte vara fel, men oftast är det en lämplig plats först senare i en process, när det finns en relation mellan beslutsfattare och unga.

Dessutom krävs specifik kompetens i det arbete som organisationen beslutar att göra. Om man vill genomföra informationsaktiviteter och/eller dialogmöten behöver det finnas kunskap om hur sådana genomförs på bästa sätt. Det inkluderar en förståelse för vad som lockar och passar unga, med specifik kunskap kring vad som krävs för att inkludera alla grupper av unga. Om organisationen använder enkäter behöver enkätfrågorna utformas på ett sådant sätt att de går att analysera och ger användbar information. Organisationens behöver också förstå individer och grupperns olika behov av skydd och anpassning, särskilt unga under 18 år.

I beslutsfattandet behöver det finnas kompetens att ta hänsyn till ungas perspektiv på ett sätt som säkerställer att alla ungas behov tas i beaktande. Det innebär en förmåga att tolka och analysera ungas perspektiv på en given frågeställning, för att förstå vilka behoven verkligen är. Alla som fattar beslut om barn under 18 år behöver samtidigt ha kompetens att göra prövning av barnets bästa. Det krävs vidare särskild kompetens för att säkerställa ett inkluderande och icke-diskriminerande arbetssätt. För att bygga och säkerställa ungdomskompetens behöver det exempelvis finnas en plan för kompetensförsörjning inom hela organisationen och de som möter unga bör få utbildning i kvalitativa dialogmetoder och respektfullt bemötande.

1.7 Myndighetsdriven delaktighet

Den femte komponenten är myndighetsdriven delaktighet. Det innebär att vi inför beslut som rör unga, tar initiativ till delaktighet som säkerställer att såväl grupper som individer har möjlighet att göra sin röst hörd. Möjligheten att bilda sig egna åsikter och uttrycka dessa, samt få dem beaktade av beslutsfattare, gäller för alla frågor som berör unga. Organisationen ansvarar för att dialogens syfte förklaras och vilka möjligheter som finns att påverka, samt återkopplar till unga hur deras åsikter beaktats.

Eftersom regioner och kommuner också är myndigheter innebär myndighetsdriven delaktighet antingen regiondriven eller kommundriven delaktighet beroende på vilken organisation man tillhör. Det gemensamma är att det är delaktighetsprocesser som drivs av aktörer från offentlig sektor.

Myndighetdriven delaktighet åstadkoms inledningsvis genom att reflektera kring och formulera vilka mål och vilket syfte som organisationen har med delaktighetsarbetet. Delaktighetsprocesser ska endast genomföras inom frågeställningar där man på riktigt vill ha ungas perspektiv och är beredd att beakta deras åsikter. Det är skillnad på kollektiva och individuella processer. I *kollektiva processer* vill organisationen få in en bredd av perspektiv från en stor grupp av unga. I *individuella processer* tillgodoser man ungas rätt att som individer ha makt att påverka sin egen livssituation i beslut som påverkar dem direkt.

Aktörer ska göra medvetna val av form för delaktighet. Enskilda referensgruppsmöten ger inte samma resultat som längre samverkansprocesser. Samtidigt kräver enskilda referensgruppsmöten mindre resurser och kan vara användbara för att få inspel till en konkret frågeställning. Enkäter kan ge en bredd av perspektiv, men kan vara svåra att få svar på. I ärenden som gäller enskilda individer behöver möjligheten att påverka beslutsfattandet säkerställas på ett sätt som blir respektfullt och värdigt, utan att det uppstår risker för individen.

I breda delaktighetsprocesser behövs en strategi för hur unga ska nås och få dem att bli intresserade av att delta. För detta krävs anpassning av språk, sätt att kommunicera och former för dialog, för att få unga att vilja och kunna bidra med sina åsikter. Det ska uppfattas som viktigt, kul och givande att vara med och bidra. Både inbjudan och upplägg för dialogen behöver vara attraktivt och anpassat till unga som målgrupp. Delaktighetsprocessen behöver också genomföras i miljöer där unga vistas och är bekväma eller i anslutning till sådana platser. De unga som upplever sig minst inkluderade i samhällsutvecklingen, är ofta de viktigaste, men också de svåraste att nå i arbetet med delaktighet. Därför krävs särskilda ansträngningar för att nå alla grupper av unga.

Det är viktigt att tydliggöra avgränsningar, process och tidsperspektiv för de unga som deltar i en dialog eller delaktighetsprocess. I frågor där det redan finns en riktning eller beslut ska detta tydliggöras för deltagarna innan processen börjar. Det är ofta en bra idé att involvera unga även i förändringar som redan är beslutade, men då ska detta tydligt framgå i frågeställningen. Exempelvis: "när förändring xx genomförs – hur skulle ni vilja att vi gör?".

I allt arbete med ungas delaktighet behöver organisationen säkerställa att det finns en medvetenhet om risker och skydd, särskilt för unga under 18 år. Unga ska aldrig kunna råka illa ut för att de har bidragit med sina perspektiv till en fråga där de blivit tillfrågade.

I beslutsfattandet är det viktigt att utifrån val av dialogformat och inspel göra en analys av det som har sagts. Kom ihåg att enskilda unga aldrig kan betraktas som representanter för alla unga. Därför är ett referensgruppsmöte eller en dialog med ett fåtal unga, endast en av flera informationskällor i beslutsfattandet. Här kommer vikten av kunskap om ungas levnadsvillkor och ungdomskompetensen tillbaka. Ansvariga behöver tolka och använda de inspel som unga gett och säkerställa att beslutsfattandet tillgodoser alla ungas behov, inte bara de som har blivit tillfrågade i processen. De normkritiska, inkluderande och icke-diskriminerande perspektiven behöver vara med i arbetet. När det gäller barn under 18 år krävs särskild uppmärksamhet på att beakta ungas åsikter på ett sätt som säkerställer prövning av barnets bästa.

När beslut väl är fattat kommer ett viktigt steg som ofta glöms bort. Att återkoppla till barn och unga hur deras röster har tagits om hand, vilket beslut som har fattats och varför. Återkoppling ska alltid ske och det är därför viktigt att det finns etablerade rutiner och att det planeras in redan när delaktighetsarbetet startar.

1.8 Ungdomsdriven delaktighet

Den sjätte komponenten är ungdomsdriven delaktighet. Det innebär att det finns strukturer och ett aktivt arbete som möjliggör för unga att själva, eller med stöd av andra, driva egna frågor som är viktiga och relevanta för dem.

Det här handlar om en annan form av delaktighet än den delaktighet som organisationen initierar. Här handlar det om att ha strukturer dit unga, även de under 18 år, kan vända sig för att driva egna frågor, protestera mot beslut och utkräva ansvar av beslutsfattare. För att unga ska kunna driva sina egna frågor behöver det finnas tydlig och relevant information och utbildning för unga om deras möjligheter att vara med och påverka. Information och kunskap ska nå alla unga, även de unga som riskerar att utsättas för diskriminering och/eller inte upplever sig inkluderade i samhällsutvecklingen. Eftersom alla unga behöver ha kunskap om hur de kan gå tillväga för att påverka sin livssituation och samhällsutvecklingen.

I detta ingår att ge stöd till unga att organisera sig i föreningar eller på andra sätt, t.ex. i löst hållna nätverk. Det kan handla om finansiellt stöd, men det kan vara minst lika viktigt att tillhandahålla lokaler och andra former av stöd till unga som vill bygga upp ett nätverk, ett initiativ eller en organisation. I likhet med hur arbetet med Myndighetsdriven delaktighet initieras, behöver det finnas strukturer för ungdomsdriven delaktighet. Arbetet innebär att ungas åsikter tas om hand och integreras i organisationens beslutsfattande på ett sätt som säkerställer prövning av barnets bästa och inkluderar perspektiv från alla grupper av unga. Alla ungas röster och perspektiv ska synliggöra, men en mindre grupp unga ska inte ses som representanter för alla unga. Precis som i Myndighetsdriven delaktighet ska det finnas rutiner för att återkoppla till unga hur deras röster har beaktats, vilket beslut som fattats och varför.

1.9 Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv innefattar ett inkluderande och icke-diskriminerande arbetssätt

För att lyckas med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet behöver arbetet med inkludering och icke-diskriminering systematiseras. Det handlar om att säkerställa ett inkluderande och icke-diskriminerande arbetssätt som utgår från regeringsformen, diskrimineringsgrunderna, Barnkonventionen och socioekonomiska förutsättningar.

I Regeringsformen (SFS 1974:152) uttrycks att det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person.

Diskrimineringsgrunderna är kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Enligt Barnkonventionen ska Sverige (konventionsstaterna) "respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, funktionsnedsättning, börd eller ställning i övrigt" (Barnkonventionen 2009). Utöver de ovan nämnda regelverken behöver andra faktorer beaktas som kan leda till diskriminering eller bristande inkludering, exempelvis socioekonomisk status, föräldrars och den egna utbildningsnivån och andra faktorer.

Det kan upplevas svårt att veta hur arbetet med inkludering och icke-diskriminering ska bedrivas i praktiken. Vissa organisationer har kommit långt i arbetet med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet gentemot vissa grupper av unga, men når inte alla grupper. Ofta behövs ett särskilt arbete för att en organisation ska nå alla med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet, det handlar specifikt om de grupper av unga som riskerar att utsättas för diskriminering och de som inte upplever sig inkluderade. I grunden handlar det om att återkommande reflektera över vems eller vilkas perspektiv som riskerar att glömmas bort och verka för att de kan komma med i processen.

2 Process 1: Ungas fritidsverksamhet

2.1 Berättelsen om kommunen

2.1.1 Frågeställning och bakgrund

Den första processen handlar om en kommun som under ett halvår arbetade med att involvera unga i sin policyutveckling. Med policyutveckling avses utvecklingsprocesser som inkluderar flera olika intressenter, däribland unga och syftar till att förändra och förbättra kommunens sätt att arbeta i en specifik sakfråga eller inom ett politikområde. Projektet följde denna kommun genom att delta i ett uppstartsmöte, ett möte mitt i processen och ett avslutningsmöte. Intervjuer genomfördes också med tre personer i kommunen. Denna kommun fick löpande stöd från ungdomssamordnaren i regionen där kommunen ingår.

Fokus för policyutvecklingen i den första kommunen var att utforma en fritidsverksamhet som upplevdes som meningsfull och attraktiv av unga i kommunen. Bakgrunden var att många fritidsgårdar stod tomma utan besökare kväll efter kväll vilket var kostsamt och på vissa håll ett arbetsmiljöproblem. Verksamheten nådde inte ens 10 procent av kommunens unga, vilket ansågs vara för lågt.

Kommunledningen hade tidigare lagt ett förslag om att minska antalet gårdar från åtta till fem, vilket röstades ner i kommunfullmäktige. Nu ville sektionschefen för fritidsverksamheten veta hur de unga i kommunen såg på frågan och ett nytt underlag skulle presenteras för förvaltningen sex månader senare. Frågorna som skulle besvaras var:

1. Var ska öppen fritidsverksamhet bedrivas? Ska det ske i fasta lokaler, mobila lokaler eller en kombination?
2. När ska öppen fritidsverksamhet bedrivas? Ska det finnas aktiviteter måndag till fredag som nu eller ska det ändras exempelvis till ett urval av dagar/inget öppet alls under måndag till torsdag i kombination med generösare öppettider fredag till söndag?
3. Vad ska verksamheten innehålla? Ska förändringar göras?
4. Ska information om verksamheten gå ut på något annat sätt för att nå fler unga?

Samtidigt hade kommunen ett stort besparingsbehov. Det gjorde syftet med processen lite otydligt. Å ena sidan beskrev kommunen att syftet med processen var att förändra och förbättra verksamheten. Å andra sidan presenterades ett förslag till omställning från fasta fritidsgårdar till en central mötesplats, kombinerat med mobila mötesplatser som en möjlig besparingsåtgärd. Sektionschefen menade att kommunen med hjälp av mobila enheter skulle kunna göra bättre och mer relevant verksamhet, men chefen var samtidigt ansvarig för att genomföra de beslutade besparingarna. När processen började hade inget beslut fattats. Men det fanns redan en riktning som kommunen avsåg att verksamheten sannolikt skulle ta. Kommunen kunde inte tydligt svara på om beslut kunde ändras, om inspel från unga visade att de inte ville ha mobila mötesplatser.

2.1.2 Delaktighetsformat och ansvarsfördelning

Kommunen hade en idé om att använda en enkät för att samla in perspektiv från kommunens unga. Kommunen planerade också att bjuda in till en dialogdag under höstlovet där resultaten skulle presenteras och diskuteras.

Sektionschefen tillsatte en projektgrupp som bestod av hen själv, chefen för fritidsverksamheten och en samordnare. Samordnaren fick i uppdrag att ta fram en enkät tillsammans med kommunikationsavdelningen. Datainsamling bland kommunens unga inleddes. Det anställdes två sommarjobbare som fick i uppdrag att gå ut med enkäten på stan och på badstränder. Fritidspersonal fick också i uppdrag att samla in svar, exempelvis på festivaler där det samlades många unga.

2.1.3 Nulägesbeskrivning i början av processen

Det visade sig tidigt att unga i kommunen inte var särskilt sugna på att svara på enkäten. Även om sommarjobbarna och fritidspersonalen försökte besöka platser där unga befann sig, var enkätformatet inte anpassat för dialog. Samtidigt ville unga inte bli "avbrutna" i det som de höll på med.

Svaren tycktes också bli svåra att använda. Typsvaren såg ut som följer:

- *Vad brukar du göra efter skolan?* Spela fotboll, hänga med kompisar
- *Vad vill du helst göra?* Vara hemma/gå till kompis/fritidsgård/något kul i närheten.
- *Vill du hellre göra något våra fritidsledare ordnar än vara hemma/på stan?* Nej
- *Hur kan vi nå dig om vi ordnar något kul?* Sociala medier
- *Om det finns stor fritidsgård i stan, vad skulle få dig att gå dit?* Om mina kompisar gick dit
- *När skulle du vilja gå dit?* Under helgen

Mot bakgrund av dessa problem gjordes vissa justeringar i enkätfrågorna. Det beslutades också att en iPad Mini skulle lottas ut bland de som svarade på enkäten. Det framgick inte i enkäten att kommunen redan hade en del tankar om hur de skulle vilja förändra verksamheten. Det fanns heller ingen information om besparingskraven i kommunen.

Parallellt med denna enkät, genomfördes andra enkäter som riktade sig till unga i kommunen. Trots att kommunen identifierade att organisationen kunde uppfattas

som otydliga, med bristande intern samordning, gjordes inga försök att sätta ihop enkäterna. Ungdomssamordnaren i regionen ställde löpande frågor till projektgruppen och undrade bland annat om gruppen bedömde att enkäten skulle ge dem den information som de behövde? Regionens ungdomssamordnare betonade också vikten av att tydliggöra vilka ekonomiska förutsättningar som skulle finnas för fritidsverksamheten framöver. Hen tipsade också kommunen om att komplettera enkäten med någon form av samtal eller fokusgrupper med unga. Kommunen valde att gå vidare utan att informera om de ekonomiska förutsättningarna.

2.1.4 Nulägesbeskrivning halvtid i processen

Strax efter att den andra versionen av enkäten hade blivit klar, ungefär tre månader in i processen publicerades en nyhet i den lokala tidningen. I artikeln kunde medborgarna läsa att sektionschefen för fritidsverksamheten föreslog att fritidsgårdar skulle stängas ner. De skulle ersättas av mobil verksamhet och en central mötesplats inne i stan. Chefen för kulturförvaltningen gick samtidigt ut i media och sa att förändringen inte skulle ses som en besparingsåtgärd, utan att det handlade om förbättring och utveckling av verksamheten.

För att få en bild av hur andra kommuner arbetade med sin fritidsverksamhet skickades några fritidsledare på studiebesök för att inspireras. Resan gjordes tillsammans med personal från kommunens kulturskola. Studieresan upplevdes som förvirrande av fritidsledarna, eftersom besöket visade sig vara till en kulturskola och inte till en öppen fritidsverksamhet.

En föreläsare från MUCF med expertis inom öppen fritidsverksamhet för unga bjöds in att föreläsa för alla fritidsledare och kultur- och fritidsnämnden. I föreläsningen ingick statistik om unga och det blev tydligt att svaren redan fanns på de frågor som kommunen ställde i sin enkät. Vem som generellt besöker fritidsverksamhet, ungas behov av verksamhet och vilken inriktning unga önskar sig av öppen fritidsverksamhet. Även om materialet byggde på statistik från hela Sverige var resultatet snarlikt det som kommunen redan hade sett i sina enkätsvar. Föreläsningen avslutades med gemensamma övningar kring inriktningen på kommunens fritidsverksamhet. Även om föreläsningen innehöll precis den information och de diskussioner som kommunen behövde i det läget, följdes den inte upp. Ingen i projektgruppen refererade tillbaka till diskussionerna eller använde någon del av materialet under processen som följde. Istället fortsatte kommunen som om kompetensutvecklingstillfället aldrig hade ägt rum. Det gick inte heller att se någon skillnad i styrningen från kultur- och fritidsnämnden. Det går förstås inte att veta om enskilda fritidsledare eller nämndledamöter fick stort utbyte av föreläsningen, men på strukturell nivå gick det inte att se några effekter av insatsen.

Efter fem månader hade kommunen fått in drygt 200 enkätsvar och det började bli dags för höstlovet dialogdag. I arbetet inför dialogdagen hade det inte funnits en tydlig ansvarsfördelning, vilket gjorde att förberedelsearbetet hade blivit försenat. Fritidsledarna hade fått information om att samtliga fritidsgårdar skulle stängas ner på kvällen för dialogmötet och att verksamheten skulle flyttas till dialogdagen. Men det saknades både konkret planering av upplägg och inbjudan till unga. Kommunen fattade beslut om att omplacera en person, och kunde på så vis utse en projektledare som hade tidigare erfarenhet av arbete i fritidsverksamheten.

En rad snabba beslut fattades. Istället för en dialogdag bestämdes det att kvällen skulle bli en temakväll med fokus på ungas fritid. Den ursprungliga tanken var att unga skulle involveras i planeringen, och att kvällen skulle visa vilken kreativitet som kan skapas när unga själva får vara med och styra verksamhet. Inget beslut hade vid denna tidpunkt fattats om en förändring i verksamheten. Men det fanns en bakomliggande idé om att deltagarna skulle få möjlighet att se det positiva i en eventuell förändring. Kvällen skulle på så vis bli en "smyglansering" för en potentiell central mötesplats. Men det uppstod ett problem, kommunen hade inte ekonomiska resurser för att genomföra temakvällen. Kommunen hörde då av sig till ungdomssamordnaren i regionen för att söka finansiering. Men regionen kunde inte bidra med finansiering till en sådan typ av aktivitet. Till slut löstes den ekonomiska frågan, men situationen hade skapat ytterligare osäkerhet och förseningar i planeringen.

Lokalen ställdes i ordning för en rad olika aktiviteter. Det fanns graffitimålning, TV-spel, "bar" med alkoholfria drinkar som blandades av Nykterhetsrörelsens Ungdomsförbund och teaterworkshop. På grund av tidsbrist involverades inte unga i utformningen av kvällen. Resultaten av enkäten affischerades på en vägg och en iPad Mini lottades ut bland de som hade deltagit. Ingen samordning skedde med andra aktiviteter som planerats och ägt rum i huset. Två dagar tidigare hade det i samma hus arrangerats en ungdomsdialog av en annan aktör från kommunen.

Under temakvällen deltog mellan 40 och 50 unga. Ingen åkte med de gratis bussar som satts in från landsbygden. De som deltog var däremot nöjda med kvällen och undrade när nästa tillfälle skulle bli. Kommunen såg detta som en bra träningsomgång för att bygga upp en central mötesplats. Även om kvällen inte blev den dialogdag som det var tänkt från början var projektgruppen nöjd med utfallet.

De enkätsvar som projektgruppen samlat in var svåra att använda, men resultatet sammanfattades med att unga nog ville att "det skulle fortsätta som förut". Något som inte längre var möjligt på grund av besparingskraven som fanns på verksamheten. Men också för att kommunen fortfarande gjorde bedömningen att det inte fungerade att hålla fritidsgårdar öppna som hade för få besökare.

2.1.5 Avslut och utvärdering av processen

I slutet av processen sammanställdes ett beslutsunderlag till kultur- och fritidsnämnden som innehöll en rekommendation om att ställa om den öppna fritidsverksamheten och göra den flexibel. Det vill säga stänga fritidsgårdarna och bedriva verksamhet på flera olika platser. Fritidsledarnas arbetssätt skulle ställas om och de skulle börja arbeta mer coachande. I underlaget hänvisades framför allt till befintlig statistik. Kommunen betonade fortfarande att det inte handlade om att lägga ner fritidsverksamhet, utan att utveckla den.

I underlaget föreslogs också att kommunen skulle slå ihop Kulturskolan och ungdomssektionen. Det innebar att frågan om en central mötesplats blev än mer aktuell. Nu fick studieresan sin förklaring. Syftet var framför allt att fritidsledarna och personalen som arbetade med kulturskolan skulle börja lära känna varandra. Men eftersom det inte hade kommunicerats, hade situationen mest upplevts som förvirrande, eftersom besöket hade gått till en verksamhet som i det läget inte berörde fritidsledarna.

Enkäten som genomförts betraktades vid denna tidpunkt som undermålig och den ansvariga chefen menade att den därför inte kunde användas i särskilt stor utsträckning. Men det fanns vissa enkätsvar som låg i linje med kommunens framtidsplaner. Vissa svarande önskade sig en central mötesplats och det fanns önskemål om caféverksamhet, något som den nya riktningen skulle möjliggöra. Men det var också många enkätsvar som visade att unga önskade att verksamheten skulle fortsätta som förut. Dessa perspektiv varken synliggjordes eller kommenterades i förslaget. Kultur- och fritidsnämnden valde att besluta i enlighet med förslaget, beslutet presenterades i ett pressmeddelande där inga hänvisningar gjordes till den delaktighetsprocess som genomförts med unga. Därmed innehöll kommunikationen inte heller några förklaringar eller kommentarer kring hur ungas inspel hade beaktats i beslutsprocessen.

Kort efter att pressmeddelandet skickats ut rapporterade en lokal tidning om två unga tjejer som startat en namninsamling som protest mot beslutet att ställa om verksamheten från fasta till mobila fritidsgårdar. Namninsamlingen hade på kort tid samlat mer än 300 namnunderskrifter från unga. Kommunen menade i artikeln att beslutet hade stöd hos kommunens unga, något som tjejerna ställde sig tveksamma till. De hade inte hört talas om någon delaktighetsprocess och hade inte själva blivit inbjudna att tycka till. I en annan artikel var en förälder besviken på att beslutet tagits utan att unga hade konsulterats. Kommunen hänvisade beslutet om förändring till sin delaktighetsprocess (trots att unga egentligen inte hade uttryckt något önskemål om omställning från fasta till mobila fritidsgårdar i den genomförda processen).

I utvärderingen av processen gjorde projektgruppen bedömningen att de nu hade påbörjat en dialog med unga i kommunen om nuläget och framtiden. Men de menade samtidigt att arbetet hade präglats av stor ovisshet, eftersom det skett i en kontext där kommunen hade stora besparingskrav.

Av olika anledningar hade unga i kommunen uppfattat situationen som att beslut om att ställa om fritidsverksamheten redan var fattat och att det fanns en dold agenda. En anledning var att kommunen inte hade varit tydlig med de ekonomiska förutsättningarna och sina planer i enkäten. Det blev därför ett problem när det mitt i processen stod i tidningen att fritidsverksamheten föreslogs ställa om till mobila mötesplatser. Ett annat problem var frågan som fanns i enkäten om huruvida de unga önskade sig en central mötesplats. Eftersom kommunen redan under hösten ordnade aktiviteter på platsen, uppfattades frågan inte som neutral. Projektgruppen bedömde att unga som svarade på enkäten var likgiltiga inför sina möjligheter att påverka. "Man svarar för att få en iPad, inte för att man tror att man verkligen kan påverka", som samordnaren uttryckte det. Sammanfattningsvis konstaterade projektgruppen att de borde ha informerat om de ekonomiska förutsättningarna för verksamheten redan i det inledande arbetet med enkäten. De skulle ha förklarat att det redan fanns en idé om att ställa om till flexibel eller mobil verksamhet. Gruppen menade att de i sitt delaktighetsarbete framöver behövde vara mer noggranna så att framtida processer blir och uppfattas som öppna, ärliga, och transparenta.

Den ansvarige chefen menade att denne borde ha sett till att det fanns en tydligare tidsplan och bättre fördelning av arbetsuppgifterna. Exempelvis för att förberedelserna av dialogdagen skulle ha kunnat starta tidigare. Det hade behövts en projektledare med övergripande ansvar. Det skulle också ha avsatts mer tid till

processen. Enkätfrågorna skulle ha formulerats annorlunda för att möjliggöra analys. Och enkäten skulle ha kompletterats med dialog i fysiska möten. Det skulle också ha funnits fler sätt att samla in svar på. Ett exempel var att lyssna på unga och sen skriva till dem. "Det är svårt att få unga att svara på enkäter, men vi kan prata med dem istället" var en kommentar. Fritidsledarnas arbete med att samla in svar på frågorna borde också ha följts upp noggrannare. Det borde även ha skett samordning med kultursektionen i kommunen som parallellt genomförde en enkät riktad till unga.

Gruppen konstaterade att de med hjälp av reflektion och lärdomar från denna process förmodligen skulle kunna lyckas bättre i sitt arbete med ungas delaktighet framöver. Men eftersom kommunen präglades av ekonomisk osäkerhet när processen avslutades, var det svårt för projektgruppen att se exakt hur arbetet skulle kunna fortsätta.

Regionens ungdomssamordnare hade under hela processen agerat bollplank och hade velat ställa ännu fler frågor till projektgruppen. Hen tror sig kunna spela en värdefull roll som bollplank om kommunen fortsätter sitt delaktighetsarbete.

2.2 Lärdomar från process 1

Låt oss reflektera över process ett med hjälp av de olika komponenterna i det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet.

2.2.1 Syn på unga

Fallbeskrivningen ger inte en heltäckande bild av vilken syn på unga som präglade kommunen. Å ena sidan fanns en vilja att få in ungas perspektiv och lyssna på ungas röster. Å andra sidan var det inte ens inledningsvis tydligt att kommunen skulle lyssna på ungas åsikter i beslutsfattandet. När processen avslutades verkade ett

tydligt medskick från unga vara att de ville att "det ska fortsätta som förut". Men det hade kommunen inte möjlighet att lyssna till. Det är svårt att avgöra vad som handlade om syn på unga och vad som handlade om brister i processen. Kan det till och med vara så att bristerna i kommunikation genom hela processen faktiskt handlar om grundsynen på unga? Det som går att konstatera är att komponenterna hänger ihop och att det inte alltid är lätt att urskilja exakt var utmaningarna ligger.

2.2.2 Styrning och organisation

Fallbeskrivningen levandegör hur utmanande det blir när styrning och organisation i det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet brister. Men fallet visar också hur regelbunden uppföljning och lärande över tid kan stärka arbetet utifrån ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv.

Kommunen saknade en politisk ledning som drev arbetet utifrån ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv. Det var sektionschefen som drev frågan utan stöd från exempelvis en strategiskt placerad ungdomssamordnare. Men också utan stöd från den politiska ledningen och överordnade chefer. Bristen på styrning och organisation gjorde att arbetet inte prioriterades i en pressad arbetssituation. Det fanns ingen tydlig ansvarsfördelning och det verkade saknas beslutsmandat i hela kedjan. Det fanns exempelvis ingen tydlig och detaljerad projektplan med tydliga ansvarsfördelningar. Det gjorde exempelvis att arbetet med att planera dialogdagen kom igång för sent.

Det avsattes varken tillräckligt med ekonomiska resurser eller tid för att kunna genomföra arbetet med kvalitet. Som exempel ledde frånvaron av budget till att det sent i processen var oklart hur dialogdagen skulle finansieras, vilket i sin tur ledde till osäkerhet och förseningar. Det var heller inte rätt personer som fick ansvar för olika arbetsuppgifter. Enkäten gjordes inte av personer med spetskompetens inom detta område, vilket gjorde att svaren blev svåra att analysera.

Det fanns ingen styrstruktur i kommunen som gjorde att arbetet med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet gjordes på ett normkritiskt, inkluderande och icke-diskriminerande sätt. Vilket resulterade i att kommunen i slutet av processen inte kunde göra en bedömning av om de riskerade att missa viktiga perspektiv.

Däremot fanns det en struktur för regelbunden uppföljning och lärande i gruppen. Projektgruppen bedömde att det var en framgångsfaktor som skulle hjälpa dem när de fortsatte att utveckla sitt arbete med ungas delaktighet. I arbetet med uppföljning och lärande har regionens ungdomssamordnare varit ett stöd, genom att närvara och ställa frågor vid avstämningssamtalen.

2.2.3 Kunskap om unga

Även när det gäller kunskap om unga fanns det tydliga brister i det beskrivna fallet. Kommunen använde sig inte av befintlig forskning när det gäller ungas fritid. Det gjordes viss omvärldsanalys genom att besöka andra verksamheter, och en föreläsare med spetskompetens bjöds in för kompetensutveckling. Men det gjordes inte en systematisk sammanställning av all kunskap som fanns om ungas fritid och framgångsrik öppen fritidsverksamhet. Kommunen använde inte heller befintlig statistik, utan frågade i stället unga om när de ville besöka fritidsgårdar, trots att den informationen redan fanns tillgänglig i besöksstatistiken. De återbesökte inte

redan genomförda enkäter som exempelvis LUPP (enkät om ungas levnadsvillkor), eller samordnade sig med andra delar av kommunen som genomförde enkäter riktade till unga. De genomförde inga dialogmöten med unga.

I regionen genomförs LUPP regionövergripande i samtliga kommuner. Regionen har också i uppdrag att sammanställa resultaten och visa på trender. Det finns både kunskap och möjlighet till erfarenhetsutbyte i regionen. Men ingen av dessa plattformar användes i processen.

Bristen på kunskap om unga och deras levnadsvillkor, gjorde att frågorna i enkäten inte fångade de "brännande" frågor som kommunen behövde få svar på för att utforma sin verksamhet. Vidare kunde de inte värdera och bedöma frågorna i enkäten i förhållande till övrig kunskap om ungas levnadsvillkor, eller hur en framgångsrik fritidsverksamhet utformas. Det fanns i processen inget arbete med att säkerställa att grupper och individer som riskerade att osynliggöras eller utsättas för diskriminering inkluderades i processen.

2.2.4 Ungdomskompetens

Även om projektgruppen bestod av kunniga personer, hade ingen i projektgruppen spetskompetens kring hur dialog med unga kan genomföras på ett sätt som blir attraktivt och kreativt. Det saknades också kompetens kring hur alla grupper av unga skulle involveras i dialogen. Planeringen av dialogdagen gjordes av en person som var expert på att skapa fritidsverksamhet för unga. Vilket gjorde att det blev inriktningen på dagen, snarare än den dialogdag som det ursprungligen var tänkt. Regionens ungdomssamordnare har ungdomskompetens, men hade svårt att få genomslag för sina förslag.

Allt detta sammantaget resulterade i en process som inte var anpassad till unga i kommunen och inte heller fyllde kommunens behov av att få in ungas åsikter. Det visade sig vara svårt att få svar på enkäten och i utvärderingen var projektgruppen tveksam till om unga i kommunen upplevde att de varit delaktiga i beslutsprocessen. Det innebar också att när projektgruppen ställdes inför utmaningar, fanns det ingen med särskild ungdomskompetens som kunde hjälpa dem vidare. Det som går att ta med från den här processen är hur viktigt det är att ha rätt kompetens hos rätt personer. Och att personer med ungdomskompetens har det mandat de behöver för att kunna bedriva sitt arbete på ett bra sätt.

2.2.5 Myndighetsdriven delaktighet

Syfte med delaktigheten, ramar, process och tidsperspektiv

Projektgruppen hade ett tydligt syfte med dialogen, men frågeställningen var inte korrekt formulerad. Kommunen sade sig vilja veta vilken fritidsverksamhet unga önskar sig. Men i själva verket undrade de vilken fritidsverksamhet unga önskade sig *givet* besparingar och *givet* att verksamheten sannolikt skulle ställas om till mobila mötesplatser i kombination med en central mötesplats. Kommunen informerade inte om hur inspelen från unga skulle beaktas och i vilka beslut. Projektgruppen insåg i utvärderingen av processen att detta hade urholkat förtroendet för processen bland kommunens unga. Projektgruppen konstaterade att de i kommande delaktighetsprocesser behövde vara noggranna med information, transparens och återkoppling. Det här är en viktig lärdom för allt arbete utifrån ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv.

Val av delaktighetsformat

Projektgruppen valde tidigt delaktighetsformat, en enkät skulle genomföras kombinerat med en dialogdag. Dessa format visade sig vara svårimplementerade. Det var svårt att få svar på enkäten. Det var också svårt att få unga att komma på dialogdagen. Detta trots att utformningen av dagen ändrats och fokuserade på fritidsverksamhet samt ägde rum på en central mötesplats. Detta ledde till att kommunen inte nådde den breda representation bland kommunens unga som de hade önskat. De fick inspel från cirka 200 unga, i en kommun med mer än 10 000 unga mellan 13 och 19 år. Det gjorde också att de inspel som kommunen fick, inte gav den information som behövdes för att utveckla fritidsverksamheten på ett bra sätt.

Lärdomen blir att det är viktigt att välja dialogformat med omsorg för att få de inspel som organisationen behöver. Men det är inte ett enkelt val. Ibland blir det inte som planerat, det är erfarenheter som tas med till nästa delaktighetsprocess.

Beslutsfattande

I slutändan påverkar inte inspelen från unga underlaget som skickades till kultur- och fritidsnämnden nämnvärt. Vissa förslag kunde tillgodoses, men den generella riktningen från unga "det är bra som det är", återspeglades inte i förslaget. En anledning var att underlaget betraktades som undermåligt, eftersom det var för få svarande på enkäten. En annan anledning var att en rad händelser inträffade som påverkade förslaget till beslut i större utsträckning än inspelen från unga. Samtidigt som processen avslutades beslutade kommunen att slå ihop Kulturskolan och ungdomssektionen. Det gjorde att frågan om en central mötesplats blev ännu mer aktuell. Kommunens ekonomi hade vid detta tillfälle försämrats ytterligare. Även om sektionschefen bibehöll att mobil fritidsverksamhet var en utveckling av verksamheten, innebar en sådan omställning också minskade kostnader.

Det verkar som att unga i kommunen redan under hösten uppfattade det som att delaktighetsarbetet inte var på riktigt. Exempelvis samordnarens kommentar om att unga svarade för att få en iPad, inte för att de kunde påverka, tyder på det. Eller så är det en kommentar som speglar samordnarens syn och uppfattning om unga. Om det var så att unga svarade mer för att få en iPad än för att kunna påverka bekräftades bilden av att "det ändå inte går" sedan i beslutsfattandet, ungas röster beaktades inte.

Lärdomen är att delaktighetsprocesser endast ska startas inom frågeställningar där man är beredd att beakta ungas perspektiv. När det görs behöver processerna genomföras med sådan kvalitet att inspelen från unga kan användas i organisationens fortsatta arbete.

Återkoppling

Fallet visar att det kan vara frestande att hänvisa till sin delaktighetsprocess även när unga egentligen inte uttryckt stöd för det beslut som kommunen fattat. Kommunen bör vid en sådan situation hålla fast vid sin rätt att fatta de beslut som bedöms bli bäst för kommunen som helhet. Men samtidigt vara ärliga med vad delaktighetsprocessen visat. Om beslutet motsäger inspelen från unga, blir det särskilt viktigt att förklara på vilka grunder kommunen fattat beslut. Det är också centralt att förklara hur inspelen från unga har beaktats, även om deras inspel inte fick avgörande betydelse för beslutet denna gång.

2.2.6 Ungdomsdriven delaktighet

Det finns en stor potential och stort engagemang för ungdomsdriven delaktighet i denna kommun. Det visar de två unga tjejerna som på kort tid lyckats samla mer än 300 namnunderskrifter från unga i protest mot beslutet. Här hade kommunen, om de verkligen ville beakta ungas perspektiv, kunnat ta ett omtag och vävt in deras engagemang. Då hade allt kunnat få en ny vändning.

2.2.7 Inkluderande och icke-diskriminerande arbetssätt

Kommunen upplevde inte att de lyckades nå de grupper av unga som är svårast att nå. I processen fanns redan många utmaningar, vilket gjorde att projektgruppen inte hade möjlighet att sätta ett normkritiskt raster på processen.

3 Process 2: Ungas perspektiv på kommunens vision 2050

3.1 Berättelsen om kommunen

3.1.1 Frågeställning och bakgrund

Det andra processen handlar om en kommuns arbete med att involvera unga i en komplex utvecklingsprocess. Denna kommun ville involvera unga i processen med att utforma en kommungemensam vision för år 2050. Kommunen hade beslutat att ta fram en vision för år 2050 i syfte att vara framåtblickande i en föränderlig omvärld. De ville nu få in ungas perspektiv på kommunens framtid. Kommunens LUPP-enkät (enkät om ungas levnadsvillkor) hade visat att unga inte upplevde sig särskilt delaktiga i beslutsfattandet i kommunen, något som kommunen ville ändra på.

Kommun följdes genom att delta i ett uppstartsmöte, ett möte mitt i processen och ett avslutningsmöte. Kommunen fick inte löpande stöd från regionen, istället hade ungdomssamordnaren tre avstämningssamtal med utvecklingsledare från MUCF.

3.1.2 Delaktighetsformat och ansvarsfördelning

Processen med att ta fram en vision för år 2050 ägdes av den politiska ledningen. Det tydliggjordes därför tidigt att politikerna också ansvarade för dialogen med unga. Även om kommunen hade en anställd ungdomssamordnare på halvtid skulle det vara politikerna som ställde frågorna. Ungdomssamordnarens roll skulle vara att stötta och handleda politikerna i processen.

I den ansvariga projektgruppen inkluderades kommunstyrelsens ordförande, kommunchefen, chefen för verksamhetsområdet service och utveckling samt ungdomssamordnaren. Det anställdes också fem unga kommunutvecklare som fick i uppdrag att under sommaren ta fram visioner kring hur kommunen skulle nå olika mål i arbetet med de globala hållbarhetsmålen (Agenda 2030), samt delta i de fyra visionsdagar som ordnades i kommunen.

Det bestämdes också att det skulle genomföras dialoger i samtliga mellanstadie- och högstadieklasser. Resultatet från dialogerna skulle sedan diskuteras med elevrådsrepresentanter från samtliga skolor under en dialogdag med politiker.

Eftersom kommunen saknade en egen gymnasieskola gjordes ett tillägg under processens gång, ungdomsstrategen deltog vid en yrkesmässa för gymnasieungdomar i syfte att fånga upp dessa ungas perspektiv till processen.

3.1.3 Nulägesbeskrivning i början av processen

Det fanns stora möjligheter med processen menade de ansvariga i projektgruppen. Unga skulle känna sig betydelsefulla och tagna på allvar. Det fanns också en förhoppning om att delaktigheten, tillsammans med allt annat arbete med unga, i slutändan skulle kunna leda till att unga blev mer sugna på att stanna kvar i den lilla kommunen på landsbygden. Projektgruppen bedömde också att kommunen skulle kunna få värdefulla perspektiv från unga och skapa förutsättningar för en långsiktig relation mellan politiker och unga.

En utmaning som identifierades var att kunskap om hur dialog bör genomföras med unga inte fanns hos alla politiker. Detta skulle kunna leda till att dialogen blev fel, för att den inte genomfördes på ett korrekt sätt. För att hantera denna risk bestämdes det att ungdomssamordnaren skulle hålla en utbildning med samtliga politiker som skulle delta i dialog med unga. Projektgruppen konstaterade också att kommunen historiskt inte alltid hållit vad den lovat. Vid ett tillfälle hade kommunstyrelsen exempelvis bestämt att kommunen vid alla beslut skulle ha ett ungdomsperspektiv, men den gången följdes beslutet under ett halvår. Det var därför viktigt att kommunen nu var realistiska i sin process och stå för det som utlovats.

Projektgruppen menade att det var viktigt att hantera förväntningarna hos unga som deltog i processen. Det var viktigt att kommunicera på ett sådant vis att unga som deltog förstod att deras inspel togs på allvar, även om ungas formuleringar inte ordagrant skulle finnas med i det slutgiltiga dokumentet. Projektgruppen insåg också att unga skulle kunna tycka att år 2050 var för långt fram i tiden, att de skulle ställa sig frågande till hur deras inspel skulle hanteras här och nu. För att hantera förväntningarna bland unga skulle ett dokument skickas ut till skolorna inför dialogen. Dokumentet skulle tydliggöra syfte, ramar och tidsperspektiv. Projektgruppen bestämde att de skulle lägga tid på att utforma processen och frågorna så att unga ville svara, förstod frågorna och kunde ge betydelsefulla svar. En särskild utmaning var att nå de vars röster betraktades som allra viktigast, utsatta unga och andra riskgrupper.

Vid detta inledande möte reflekterade också projektgruppen kring ungdomssamordnarens roll. Det fanns farhågor om att arbetet i kommunen vilade för mycket på en person. För att arbetet skulle bli hållbart i längden identifierades en nyckelfaktor som var struktur och förankring av arbetet i organisationen som helhet.

3.1.4 Nulägesbeskrivning halvtid i processen

Halvtid i processen gick arbetet enligt plan och projektgruppen var fortfarande uppmärksamma på riskerna i processen. En person i projektgruppen sa exempelvis:

"Vi behöver tänka på att verkligen lyssna på barn och unga. Istället för att automatiskt tänka 'det där var dumt', om det är ett förslag som inte passar in i vår struktur. Till exempel 'vi borde ha en till Coop-butik' – vi behöver verkligen respektera hur viktiga deras inspel är och förstå vad de ger uttryck för".

Projektgruppen diskuterade också att vissa inspel skulle kunna handla om nuläget i kommunen. Det var då viktigt att återkoppla hur ungas synpunkter användes i kommunens dagliga arbete. I slutändan lyckades ungdomssamordnaren inte samla de politiker som skulle ut i skolorna till en förberedande utbildning. Istället träffades de en halvtimme innan de skulle gå in i klassrummen. Ungdomssamordnaren gav några snabba tips, exempelvis att inte referera till sin egen ungdom eller egna barn, att inte berätta vilket parti de kom ifrån och att minnas att de är där för att lyssna på unga. Väl inne i klassrummen fördes en halvtimmes dialog, där varje klass fick lämna inspel på frågorna:

- Vad tror du är viktigt för att barn och unga ska vilja leva, jobba och bo i Kommunen år 2050?
- Hur känns Kommunen, hur funkar Kommunen och hur är Kommunen?

Alla inspel samlades i en åsiktskatalog. Ungdomssamordnaren identifierade sex kategorier av områden som återkom, exempelvis skola och jobb, fritid, boende, trygghet och miljö.

Därefter arrangerade ungdomssamordnaren en dialogdag där politiker, chefer från kommunens ledningsgrupp och elevrådsrepresentanter under tre timmar fick diskutera de sju områdena i mindre grupper. Kommunen tyckte att det blev en lyckad dialogdag där de fick många bra inspel från unga, även om de upplevde att dialogerna i klassrummen hade varit ännu bättre. Lärdomen från mötet var att det var svårt för mellanstadieeleverna att hålla fokus under ett längre möte. Samtidigt som politiker och tjänstemän inte helt lyckades hålla kvar frågeställningarna vid framtiden. Att hålla sig vid framtiden var svårt även för de unga. Mycket av diskussionerna kretsade kring vardagen i kommunen här och nu.

3.1.5 Avslut och utvärdering av processen

Åsiktskatalogen som var en sammanställning av inspel ifrån unga, blev till slut större än åsiktskatalogen med inspel från vuxna i kommunen. På den avslutande visionsdagen beskrev kommunordförande hur lyckat arbetet hade blivit med att involvera unga. Hen avslutade med att säga att inspelen från unga skulle ha en helt avgörande betydelse i det slutgiltiga visionsdokumentet.

Kommunen valde att återkoppla genom att skicka det färdiga visionsmaterialet till lärarna som var föreståndare för klasserna som politikerna hade besökt. Lärarna fick också ett vägledningsmaterial för att kunna förklara hur ungas inspel hade beaktats i processen. Därefter samlades elevrådsrepresentanterna på nytt i ett möte med kommunens ungdomssamordnare för att diskutera hur förslagen som gällde här och nu kunde tas vidare.

När projektgruppen utvärderade arbetet var de sammantaget nöjda med processen. De hade fått många och viktiga inspel från kommunens unga tack vare att dialogen med unga löpt genom hela processen av visionsarbetet. Särskilt nöjda var de med det stora antalet unga som hade involverats. Det gick att se förändringar i inställningen till ungas delaktighet i den egna kommunen. "Arbetet med att ha dialog med unga har gått från att vara 'något roligt' till en av de viktigaste pusselbitarna i processen" sa kommunordförande. Projektgruppen uppfattade att utvecklingen hade gått fort, "nu är vi nästan där det här är något självklart" att inkludera unga (reds. anm.). De såg också att dialogen hade gett möjlighet till ett samtal mellan unga och politiker som hade ett värde i sig, eftersom relationen hade stärkts. Projektgruppen upplevde att processen hade varit framgångsrik. De ville nu använda sig av liknande tankesätt och metoder i dialog med andra viktiga aktörer i kommunen, exempelvis näringslivet.

Projektgruppen ansåg att en av de viktigaste framgångsfaktorerna var att ungas delaktighet hade knutits till en riktig och viktig fråga. Både politiker och ansvariga chefer var på riktigt intresserade av ungas inspel. En annan framgångsfaktor var det starka engagemang som fanns i hela organisationen. Mandat och ansvarsfördelning hade fungerat. Kommunen hade haft rätt person, på rätt plats, med rätt mandat. Det handlade inte bara om att det hade funnits en kunnig och driven ungdomssamordnare. Ungdomssamordnaren konstaterade att en viktig anledning till att dennes arbete gick att genomföra på ett bra sätt, var att det fanns ett tydligt mandat. Hen hade fullt stöd av sin chef i de fall som det inte fanns något beslut eller där frågor för beslut behövde lyftas.

En annan framgångsfaktor var att processen hade varit enkel och pedagogisk. I exempelvis skolorna handlade det om en kort introduktion, för att sedan börja arbeta. Vilket gjorde att de snabbt kunde få många inspel från unga, men också att det blev lätt för politikerna att äga processen. Projektgruppen menade att de hade vågat göra fel. De hade testat och kört, för att sedan revidera arbetet längs vägen.

Ungdomssamordnaren reflekterade över vilken roll avstämningssamtalen med MUCF hade spelat. Hen tyckte att bollplanket hade varit viktigt och att avstämningar med en extern aktör hade ökat hens motivation ytterligare att lyfta processen ett snäpp till. När det gällde hur hen själv byggt sin ungdomskompetens lyftes dels vikten av det praktiska arbetet "jag har fått prova mig fram och lära mig längs vägen". Dels vikten av kollegiala nätverk med andra ungdomssamordnare. Hen har själv ingått i ett nätverk som heter NUNI (Nationella Nätverket för Ungas

Inflytande) som haft stor betydelse. Där har hen fått tips och konkreta metoder, men minst lika viktigt har det varit att få möjlighet att bolla utmaningar med andra som arbetar i liknande positioner.

3.2 Lärdomar från process 2

Låt oss reflektera över process två och denna kommun med hjälp av de olika komponenterna i det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet:

3.2.1 Syn på unga

Denna fallbeskrivning visar hur viktigt arbetet med synen på unga är. Mötena i klassrummen och vid dialogdagen blev generellt bra eftersom politiker och chefstjänstepersoner hade respekt för och efterfrågade ungas åsikter. Kommunen lyckades uppnå en sådan respekt genom att ett fåtal personer fick i uppdrag att lära ut och sprida en medveten syn på unga till övriga i organisationen. Ett arbete som delvis skedde genom utbildning, men också genom kontinuerlig, reflekterande dialog bland ansvariga beslutsfattare. Fokus för dialogen var hur deras fördomar och förutfattade meningar påverkade deras syn på unga.

Inledningsvis var medveten syn på unga framför allt en kompetens väl förankrad hos ungdomssamordnaren. Ansvariga chefer hade en positiv syn på unga, men reflekterade själva över att de också påverkades av sina fördomar och förutfattade meningar om unga. Både i möten och i hur de värderade ungas åsikter och tankar.

Det fanns en oro i projektgruppen att politikerna som skulle möta unga, skulle ha en inställning eller attityd som riskerade att påverka mötena negativt. Det lades därför en del tid på att reflektera kring hur denna risk kunde minskas. Den föreslagna åtgärden blev att genomföra utbildning med politikerna, vilket inte fungerade på grund av tidsbrist. Istället höll ungdomssamordnaren en kort introduktion inför mötena med unga. Upplevelsen var att det fungerade och att mötena generellt blev bra. Både politiker och ansvariga chefer var på riktigt intresserade av ungas inspel när de väl satt i mötena.

Det går att konstatera att politikernas och chefernas syn förändrades av deras möten med unga. Arbetet med att ha dialog med unga gick från att vara 'något roligt' till en av de viktigaste pusselbitarna i processen". I utvärderingen reflekterade projektgruppen kring relationsskapande. Kommunen behöver fortsätta arbetet för att bygga vidare på den ömsesidiga respekt som skapats i relationen mellan unga och politiker, och mellan unga och beslutsfattare.

3.2.2 Styrning och organisation

I den här kommunen drevs hela processen av den politiska ledningen, även om en del av det praktiska arbetet delegerats till ungdomssamordnaren. Som fallbeskrivningen visar går det att se vilken kraft det blir i ett arbete som drivs och har stöd i alla led. Kommunstyrelsens ordförande, kommunchefen och ungdomssamordnarens chef var alla engagerade och involverade i arbetet.

Det avsattes också tid och ekonomiska resurser på alla nivåer för att kunna

genomföra arbetet, vilket gjorde att utmaningar kunde lösas längs vägen. Det innebar också att unga inte bara interagerade med ungdomssamordnaren, utan förde sin dialog med kommunstyrelsens ordförande, andra högt uppsatta politiker, kommunchefen och övriga kommunledningen.

Ansvarsfördelningen och mandat bedömdes ha fungerat, det var rätt person, på rätt plats, med rätt mandat. Vilket både projektgruppen och ungdomssamordnaren lyfte som framgångsfaktorer. Även i denna kommun genomfördes regelbundna uppföljningsmöten i projektgruppen, vilket särskilt ungdomssamordnaren såg som en framgångsfaktor. Projektgruppen själva såg det som en framgångsfaktor att det fanns en vilja att testa, lära av misstag och vid behov ändra riktningen.

3.2.3 Kunskap om unga

Kommunen använde sig av kunskap från en tidigare enkät om ungas levnadsvillkor, LUPP, som visade att unga inte upplevde sig delaktiga i beslutsfattandet i kommunen. Det var något som kommunen ville ändra på genom denna process och ytterligare kontinuerligt arbete. I övrigt använde kommunen inte befintlig kunskap och data om unga. Detta eftersom visionsarbetet var ett framåtblickande arbete där de hittills inte hade samlat in någon information. Däremot såg de till att den information som samlades in i processen, användes till att bredda kommunens kunskap om unga och deras levnadsvillkor.

3.2.4 Ungdomskompetens

Fallbeskrivningen visar hur ungdomskompetens i en kommun är helt avgörande. Inledningsvis var det framför allt ungdomssamordnaren som var bärare av ungdomskompetensen. Projektgruppen identifierade att ungdomskompetensen behövde integreras i de kommunala strukturerna om arbetet skulle bli hållbart i längden. De identifierade att kommunen var beroende av ungdomssamordnarens spetskompetens inom det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet och vidtog åtgärder för att institutionalisera arbetet.

Under processens gång skedde ett medvetet kunskapshöjande arbete som gjorde att såväl ansvariga chefer som politiker ökade sin ungdomskompetens. Att föra dialog med unga upplevdes fortfarande som svårt under processen. Men i slutet av processen kunde tjänstepersoner och politiker i kommunen reflektera kring sina egna beteenden och hur de kunde fortsätta att vidareutveckla sin ungdomskompetens.

I många kommuner går arbetet med kompetensutveckling till på detta sätt. Inledningsvis finns en person med spetskompetens, exempelvis en ungdomssamordnare. Denna person kan stötta och bygga upp processer, men på sikt är det viktigt att ungdomssamordnaren blir en centralt placerad funktion. Ungdomssamordnaren behöver ett starkt mandat för att denne ska kunna sprida ungdomskompetensen i organisationen, så att perspektivet blir institutionaliserat och del av strukturerna.

3.2.5 Myndighetsdriven delaktighet

Syfte med delaktigheten, ramar, process och tidsperspektiv

Projektgruppen hade ett tydligt syfte med dialogen och reflekterade mycket kring hur ramar, process och tidsperspektiv skulle kommuniceras till unga i kommunen. Det beslutades att utskick skulle göras inför dialogmötena i skolorna och vid samtliga dialogtillfällen förtydligades hur ungas inspel skulle användas. Ungas förväntningar bedömdes vara en särskilt viktig kommunikationsutmaning att hantera. Att förklara vikten av deras perspektiv tas om hand, även om de inte ordagrant skulle komma med i slutdokumentet. Fallbeskrivningen visar hur viktigt detta inledande arbete är för att dialogen med unga ska leda till starkare relationer och ökat förtroende.

Val av delaktighetsformat

Projektgruppen fattade ett medvetet beslut om delaktighetsformat och valde en tvåstegsraket av dialogmöten. Politikerna hade först dialog i samtliga mellanstadie- och högstadieklasser. Därefter träffade politikerna elevrådsrepresentanter från alla skolor för att fördjupa dialogen. Kommunen är liten, vilket gör tillvägagångssättet möjligt. De hade också tillgång till skolan, som var avgörande för att upplägget skulle fungera. Kommunen drog därmed nytta av sin litenhet – något som i andra sammanhang kan upplevas som en svaghet.

Även om detta upplägg i många större kommuner skulle vara omöjligt att genomföra, går det att se hur viktigt det är att fatta ett medvetet beslut om delaktighetsformat. Formatet ska passa målsättningen och genomförandet av dialogen ska ske med kvalitet.

Beslutsfattande

Fallbeskrivningen visar tydligt hur de olika komponenterna hänger ihop. Den visar också hur ett helhetsarbete med ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv leder till att unga både får och upplever sig ha ökat inflytande. När kommunordföranden i slutet av processen sa att ungas inspel skulle ha en helt avgörande betydelse i det slutgiltiga visionsdokumentet, visar det tydligt att den respektfulla synen på unga nu genomsyrar beslutsfattandet. Men det synliggör också att processen genomförts på ett sådant sätt att inspelen haft ett reellt värde för kommunen.

Återkoppling

Projektgruppen betonade redan inledningsvis vikten av att få unga att förstå hur deras inspel skulle beaktats i visionen, även om deras ord inte fanns med ordagrant. De utformade också en process som säkerställde att i princip alla unga som deltog, fick återkoppling via sina lärare. Det fanns också en process för att fånga upp och fortsätta kompetensutvecklingen kring ungas levnadsvillkor här och nu. Det skedde genom vidare dialog med elevrådsrepresentanterna om de förslag som kommit upp i klassrummen. Ett arbete som förmodligen lade en grund för starkare band med kommunens unga. Genom att de fortsatte processen kunde de bygga vidare på de relationer som etablerats mellan unga och beslutsfattare.

3.2.6 Ungdomsdriven delaktighet

Eftersom detta var en process som drevs av kommunen kan denna komponent inte analyseras här. Men det vore intressant att se om den ungdomsdrivna delaktigheten ökar i kommunen efter att denna process genomförts. Kommunen hade också kunnat välja att involvera det unga civilsamhället i processen.

3.2.7 Inkluderande och icke-diskriminerande arbetssätt

Eftersom processen gjordes tillsammans med skolorna var uppfattningen de allra flesta unga i kommunen nåddes i processen. De grupper som processen inte nådde var "hemmasittarna", det vill säga de unga som inte går i skolan och deras perspektiv inkluderades inte. Gymnasieungdomarna upplevdes också vara svåra att nå eftersom kommunen inte har en egen gymnasieskola. Gymnasieungdomarna tillfrågades vid en yrkesmessa, men detta gav inte lika heltäckande perspektiv som processen i skolorna. Kommunen upplevde också att de skulle fortsätta arbetet med att vidareutveckla metoderna, så att exempelvis dialogdagen även passar unga med koncentrationssvårigheter.

4 Process 3: Ungas perspektiv på kollektivtrafiken i regionen

4.1 Berättelsen om regionen

4.1.1 Frågeställning och bakgrund

Den tredje processen handlar om en regions arbete med att involvera unga i en delaktighetsprocess för att få deras perspektiv på regionens kollektivtrafik. Regionen ville internt bli bättre på att beakta ungas perspektiv och därefter genomföra en policyutvecklande dialog med fokus på kollektivtrafiken i regionen.

Regionen följdes genom att delta vid regelbundna avstämningsmöten med den ansvarige ungdomsstrategen, samt intervjua en person från infrastrukturavdelningen efter genomförd dialog. Regionen fick därmed visst stöd i processen av rådgivare från MUCF.

4.1.2 Delaktighetsformat och ansvarsfördelning

Den ursprungliga idén för processen involverade två steg:

1. Fortbildning för tjänstepersoner på regionen i hur ungas perspektiv bör och kan beaktas i frågor som berör dem. Detta steg var alltså bredare än bara frågan om kollektivtrafiken
2. Dialogmöte med unga kring kollektivtrafiken i regionen. Ungdomsstrategen skulle ansvara för att bjuda in till mötet och processleda dialogen. Infrastrukturavdelningen på regionen skulle delta vid mötet, vara mottagare av inspelen och ta arbetet vidare.

4.1.3 Nulägesbeskrivning i början av processen

När processen inleddes präglades processen av framtidstro och optimism. Det fanns stort intresse från den politiska ledningen och även cheferna inom regionen uttryckte sitt stöd för processen. Ledningsgruppen hade bekräftat att de skulle se till att deras medarbetare anmälde sig till utbildningsinsatsen. Fokus var på tjänstepersoner som arbetade med beslutsprocesser på daglig basis. De behövde ha

kunskap om hur de kunde beakta ungas perspektiv i frågor som berörde dem.

Infrastrukturavdelningen såg ett stort värde i att få ungas perspektiv på kollektivtrafiken. Flera ungdomsorganisationer hade uttryckt intresse för att delta och bidra med perspektiv i regionens process. En av ungdomsorganisationerna hade planerat ett eget stormöte där de erbjöd sig att informera om möjligheten för unga att få delta i en regional process.

En viktig avvägning var vilket fokus dialogen mellan regionen och unga skulle ha. Om det skulle handla om en bredare konsultation kring kollektivtrafiken eller om mötet skulle fokusera på bokningssystemet; en konkret fråga som just nu var högaktuell på infrastrukturavdelningen. Beslutet blev att ta med båda frågorna till dialogmötet.

4.1.4 Nulägesbeskrivning halvtid i processen

Halvtid i processen behövde regionen tänka om helt. Nu hade Covid-19 slagit till med full kraft och regionen valde att ställa in såväl fortbildningsinsats som dialogmöte. Istället fick ungdomsstrategen ett brett uppdrag att samla in kunskap om hur medborgarna såg på tiden under och efter Covid-19. Detta gjordes genom tio dialogmöten med olika grupper av medborgare. Två av mötena var specifikt med elever på regionens två gymnasieskolor genom skolornas studentråd.

När situationen kring Covid-19 väl hade stabiliserats hade situationen på regionen förändrats. Den politiska ledningen hade bytts ut och såväl högsta chef som ungdomsstrategens chef hade slutat. Det verkade inte som att ungdomsstrategens projektanställning skulle förnyas. Ungdomssamordnaren skulle därför sannolikt sluta vid årsskiftet, vilket nu låg cirka tre månader bort. I stället fattade regionen beslut om att ungdomsperspektivet skulle integreras i alla verksamheter utan ansvarig stödperson.

Regionen beslutade att dialogmötet med unga ändå skulle genomföras. Däremot planerades inte någon utbildningsinsats internt. I dialogmötet var det inte längre aktuellt att diskutera bokningssystemet. Nu fanns det istället en remiss ute som gällde ett trafikförsörjningsprogram som bland annat innehöll nya sträckningar av busslinjer. Därför skulle dialogmötet innehålla en kombination av bredare diskussioner kring kollektivtrafiken och konkreta frågor från remissförslaget. Regionen bjöd in till ett fysiskt möte som levde upp till rådande regelverk med anledning av Covid-19, men deltagarna informerades om att mötet vid behov kunde ställas om till ett digitalt möte.

Det fanns inte mycket kunskap om unga och deras användning av kollektivtrafiken. Det som fanns var en rapport från en tidigare, bredare dialog om ungas sociala inkludering som hade genomförts inom ramen för Nabo. Infrastrukturavdelningen hade också gjort en modellering av olika åldersgruppers rörelsemönster.

4.1.5 Avslut och utvärdering av processen

Regionen genomförde dialogmötet som ett fysiskt möte. Ungdomsstrategen fungerade som samtalsledare och en representant för infrastrukturavdelningen deltog för att lyssna in och vid behov svara på frågor. En vecka innan mötet var det endast tre anmälda. Ungdomsstrategen övervägde då att ställa in mötet. Men tre dagar senare fanns det tio anmälda och samtliga kom till mötet.

Den ansvariga ungdomsstrategen hade lagt ner mycket tid på att ta fram ett bra upplägg för mötet. Upplägget innehöll följande delar:

- *Välkomnande:* de två representanterna för regionen småpratade med de unga och bjöd på smörgåsar, juice, te och kaffe tills alla var på plats.
- *Incheckning och inledning:* ungdomsstrategen tydliggjorde hur dialogmötet passade in i den övergripande processen. Ungdomsstrategen var noggrann med att betona att deltagarna endast förväntades representera sig själva - inte en hela gruppen unga. Inledningen innehöll också aspekter som hur ungas åsikter skulle beaktas, frågor om anonymitet och några förhållningsregler för mötet.
- *Uppstart av dialogen:* inleddes med öppna frågor kring upplevelsen av kollektivtrafiken. Därefter följde en mer konkret fråga där alla fick skriva tre saker som de tyckte fungerade bra och tre saker de tyckte fungerade dåligt med kollektivtrafiken just nu.
- *Öppen dialog kring kollektivtrafikens framtid:* deltagarna fick berätta hur de önskade att kollektivtrafiken skulle se ut framöver. Ungdomsstrategen och representanten hade förberett frågor som de ville få svar på och ställde följdfrågor för att täcka in alla områden. Deltagarna fick också rangordna fem områden och säga vilka tre de trodde var viktigast för att få till en bättre kollektivtrafik
- *Konkret dialog kring remissen:* deltagarna fick ge sina synpunkter på förslagen
- *Avslutning och utcheckning:* alla fick dela med sig av en reflektion från kvällen.

I nästa steg sammanställde ungdomsstrategen slutsatserna från dialogen i ett formellt remissvar som skickades in till infrastrukturavdelningen. Där behandlades remissvaret i sedvanlig ordning genom att ett förslag till bemötande togs fram. Infrastrukturavdelningen tog också på sig att genomföra ett uppföljande möte med ungdomarna som deltagit. Syftet var att redogöra för hur deras tankar och

synpunkter hade använts.

Regionen hade varit i kontakt med flera ungdomsorganisationer i processen. En av dessa ungdomsorganisationer valde att lämna in ett eget remissvar. Där uttryckte de uppskattning för dialogtillfället som ordnats men önskade också mer regelbunden dialog med regionen i frågor som berör barn och unga.

I utvärderingssamtalen upplevde ungdomsstrategen att dialogen hade varit lyckad. Unga som deltog hade inte känt några tveksamheter i att säga vad de tänkte och tyckte. Det var dock några som hade varit mer dominerande än andra i dialogen. Ungdomsstrategen hade under samtalets gång reflekterat kring vad som kunde göras för att jämna ut talartiden. Här hade övningarna fyllt en funktion. Det hade gjort att alla blev "tvungna" att formulera sig. Ungdomsstrategen tyckte det var positivt att det i utcheckningen även varit mer lågmälda deltagare som uttryckt att mötet hade varit intressant, att alla hade kommit till tals och att de hade respekterat varandras åsikter.

Ungdomsstrategen reflekterade också kring den kunskap om unga som fanns i regionen. Regionen borde utveckla sin kunskap genom att mer regelbundet skicka ut enkäter för att kartlägga ungas levnadsvillkor. Hade en sådan enkät funnits hade de haft mer kunskap att utgå ifrån i dialogmötet med unga.

Den ansvarige från infrastrukturavdelningen var mycket positivt överraskad. Förväntningen hade varit god dialog och att de unga skulle uppleva att de fick vara med och tycka till. Men också att de unga skulle komma med ogenomförbara förslag i stil med bussar som går hela tiden, överallt och som samtidigt var gratis. Förväntningarna var också att unga skulle vara ganska oengagerade i frågan och att de mest skulle vara där för att någon "hade dragit dit dem".

I själva verket hade de unga som deltog varit engagerade, insatta och kloka. Deras inspel och förslag handlade om frågor som regionen redan arbetade med. Deltagarnas erfarenheter och önskemål relaterade till utmaningar som tjänstepersonerna på regionen var väl medvetna om och själva ansåg behövde åtgärdas. Representanten från infrastrukturavdelningen var mycket positivt överraskad. I remissvaren från andra ungdomsorganisationer hade det kommit ett förslag om att inrätta ett ungdomsråd. Detta skulle även representanten från infrastrukturavdelningen lyfta som förslag till politikerna. Om politikerna var positiva skulle det också hända. Hen såg också positivt på mer dialog med såväl ungdomsorganisationer som handikapporganisationer i det fortsatta arbetet med kollektivtrafiken.

4.2 Lärdomar från process 3

Låt oss reflektera över process tre och denna region med hjälp av de olika komponenterna i det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet:

4.2.1 Syn på unga

I denna fallbeskrivning finns det några intressanta lärdomar att dra kring syn på unga. Den första lärdomen är att det innebär en risk när arbete med att beakta ungas perspektiv i frågor som berör dem blir alltför starkt knutet till partipolitik. I den här regionen förändras prioriteringarna när den politiska ledningen ändras och

en ungdomsstrateg som tidigare haft starkt stöd hamnar nu i en situation där inte ens tjänsten bedöms som nödvändig att finnas kvar.

Den andra lärdomen är att arbetet inte bör knytas alltför starkt till vissa personer. Även om dessa personer har en syn som driver arbetet framåt behöver arbetet systematiseras och förankras i olika strukturer så att synsättet genomsyrar hela organisationen.

Den tredje lärdomen är att personer som deltar i dialog med unga också förändrar sin syn på unga. Representanten för infrastrukturavdelningen uttrycker hur förvånad och imponerad hen är av kvaliteten på inspelen från unga. Personen ifråga hade inte förväntat sig att en dialog med unga skulle kunna ge så mycket kvalitativ information som den faktiskt gjorde.

4.2.2 Styrning och organisation

Vikten av styrning och organisation är väldigt tydlig i detta exempel. När den politiska ledningen byts ut och prioriteringarna blir annorlunda, samtidigt som cheferna i två led byts ut förändras förutsättningarna för arbetet. Det är inte längre säkert att ungdomsstrategens tjänst ska finnas kvar och de planerade aktiviteterna blir svårare att genomföra. Det här är en intressant situation som många regioner och kommuner står inför, inte minst av budgetskäl. Alltför ofta fattas då ett beslut om att det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet ska integreras i "all verksamhet" istället för att det ska finnas en ansvarig ungdomssamordnare. Det erfarenheten visar är däremot att det både behövs en ansvarig ungdomssamordnare och ett engagemang i hela verksamheten för att lyckas. Ungdomssamordnaren är experten och processledaren som kan stötta resten av verksamheten i arbetet med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet. Utan en sådan person kommer arbetet sannolikt att rinna ut i sanden. Men en ungdomssamordnare kan inte ensam implementera ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv i en organisation, det krävs också arbete i alla delar.

4.2.3 Kunskap om unga

I denna region finns begränsat med kunskap om unga inom det område som ska diskuteras. Regionen kartlägger dock den information som finns och ser till att frågorna inte överlappar den kunskap som redan finns. Ungdomsstrategen bedömer att regionen borde börja genomföra regelbundna enkäter för att kartlägga ungas levnadsvillkor. Hade sådan data funnits hade regionen också haft bättre kunskap att utgå ifrån i dialogen med unga. Det organisationer lär sig är att regelbundna enkäter kan vara ett värdefullt verktyg för att ha kunskap om ungas levnadsvillkor att utgå ifrån.

4.2.4 Ungdomskompetens

Denna fallbeskrivning visar hur prioriteringarna när det gäller vikten av ungdomskompetens i organisationen snabbt kan förändras. I denna region upplever ungdomsstrategen i början ett stort intresse och stöd. Det finns också en ambition att öka ungdomskompetensen i regionen. Den nya politiska ledningen menar att ungdomsperspektivet ska integreras i alla verksamheter istället för att drivas av en ungdomsstrateg. Det finns dock ingen plan för kompetensutveckling och hur arbetet

ska integreras i form av stöd och utbildning. Det som blir tydligt är att arbetet med rättighetsbaserat ungdomsperspektiv behöver bedrivas långsiktigt. Annars riskerar organisationen att tappa den ungdomskompetens som har byggts upp. Det blir också tydligt hur ungdomskompetensen kan spridas och utvecklas i en organisation. Personen från infrastrukturavdelningen har på ett tydligt sätt ökat sin ungdomskompetens genom att delta i processen.

4.2.5 Myndighetsdriven delaktighet

Syfte med delaktigheten, ramar, process och tidsperspektiv

Regionens syfte med delaktighetsprocessen är tudelat; de vill både få inspel i en pågående beslutsprocess i form av en remissrunda och få en bild av vad unga önskar sig av kollektivtrafiken på sikt.

Val av delaktighetsformat

Regionen väljer att ha ett dialogmöte med unga. De utgår ifrån den information som redan finns i form av statistik och annan kunskap om ungas perspektiv på kollektivtrafiken.

Beslutsfattande

Informationen från dialogmötet sammanställdes till en remiss som behandlades som övriga remisser. Lärdomen är att dialoger med unga blir enklare att hantera när de vävs in i befintliga beslutsprocesser- och strukturer.

Återkoppling

Infrastrukturavdelningen hade åtagit sig att återkoppla beslutet till unga, men det hade ännu inte skett när arbetet med att följa regionen avslutades.

4.2.6 Ungdomsdriven delaktighet

Unga i regionen fick möjlighet att påverka förslaget genom att lämna egna remissvar. Det valde en av regionens ungdomsorganisationer att göra. Lärdomen är att myndighetsdriven delaktighet också kan leda till mer ungdomsdriven delaktighet, genom att ungdomsorganisationer blir medvetna om beslut och processer som berör dem.

4.2.7 Inkluderande och icke-diskriminerande arbetssätt

Regionen gjorde ett försök att bjuda in brett, exempelvis genom att ta kontakt med organisationer som arbetar med personer med funktionsnedsättning i regionen. Det fanns viss socioekonomisk mångfald i gruppen eftersom inbjudan gick till både yrkesgymnasiet och det teoretiska gymnasiet. I övrigt var det dock en relativt homogen grupp. Det blir återigen tydligt att det finns grupper som är svåra att nå och att det krävs särskilda insatser om delaktighetsprocesser ska bli helt och hållet inkluderande.

Samtidigt är inkludering och icke-diskriminering viktigt under dialogmötet. Ungdomsstrategen använder tid och tankekraft till först skapa en genomtänkt

agenda för att öka inkluderingen. Därefter funderar hen aktivt över hur talartiden fördelas och inkluderingen kan öka i själva mötet. I slutändan verkar även de mer tystlåtna ha upplevt sig som inkluderade och lyssnade på. Lärdomen är att ett medvetet förhållningssätt till talartid och samtalston kan göra stor skillnad för den upplevda tryggheten och inkluderingen i en dialog.

5 Process 4: Regional ungdomsstrategi

5.1 Berättelsen om regionen

5.1.1 Frågeställning och bakgrund

Den fjärde processen handlar om en region som ville involvera unga i sitt arbete med att revidera den regionala ungdomsstrategin. Från denna region har kunskap om arbetet inhämtats genom att intervjua den ansvariga ungdomsstrategen.

5.1.2 Delaktighetsformat och ansvarsfördelning

Den ursprungliga idén för processen involverade tre delar:

1. Tillsättande av en referensgrupp bestående av unga rådgivare som löpande skulle delta i processen. Dels för att ge synpunkter på hur den stora gruppen unga kunde involveras. Dels för att själva ge synpunkter på den nya ungdomsstrategin
2. Enkät som skulle skickas ut till alla unga i regionen för att ta reda på vad som var viktigt för att unga skulle vilja leva, bo och verka i regionen i framtiden
3. Dialog med ungdomsstrategerna i länets kommuner

5.1.3 Beskrivning av processen

Referensgrupp unga rådgivare

Det var inte en helt enkel uppgift att rekrytera unga till den regionala referensgruppen. Regionen saknade erfarenhet av att arbeta direkt med unga. Regionen valde därför att kontakta ungdomsstrategerna i regionens kommuner. De flesta kommuner hade haft "unga kommunutvecklare" som hade sommarjobbat med att ta fram förbättringsförslag åt sina respektive kommuner. Dessa unga kommunutvecklare fick nu frågan om de ville ingå i referensgruppen av unga rådgivare. Nio personer tackade ja.

Under det halvår som processen pågick hade regionen fyra möten med

referensgruppen. Referensgruppen bjöds också in till en större regional träff där även tjänstepersoner, chefer och politiker från kommunerna var med och diskuterade strategin. Referensgruppen fick först ge sina tankar kring vad strategin borde innehålla. Längre fram i processen gav de också konkreta synpunkter på utkastet till strategi.

På samma sätt som i föregående fallbeskrivning uttryckte politiker och chefer förvåning över hur pålästa och engagerade unga var när de deltog i samma möten. Ungdomsstrategen menade att referensgruppen bidrog med att säkerställa att strategin var relevant och speglade de frågor som var högst prioriterade bland unga. De bidrog också till att strategin fick ett enklare och tydligare språk. Ungdomsstrategen poängterade att inte alla referensgruppens förslag blivit verklighet. Eftersom referensgruppen bara bestod av nio unga personer var det viktigt att fundera över om den stora gruppen "alla unga" i regionen skulle kunna ha andra perspektiv i vissa frågor. De unga rådgivarna förväntades inte representera någon annan än sig själva. Det var regionens ansvar att fatta beslut som skulle bli bra för alla unga. Regionen var noggranna med återkopplingen till referensgruppen för att de skulle förstå varför vissa förslag inte tagits med, i de fall där deras förslag inte hade blivit inskrivna i strategin.

Enkäten

Genom enkäten ville regionen få en bredare bild av vad alla unga i regionen tyckte. För att skapa intresse för enkäten spelade regionen in en film som handlade om varför regionen ville få veta vad unga tyckte. Filmen gjordes av en känd YouTube-filmare som var baserad i regionen. Enkäten var enkel och innehöll endast en fråga: "Vad krävs för att du ska vilja leva och bo i vår region?". Filmen spreds i regionens sociala medier. Regionen skickade också ut enkäten till samtliga kommunala ungdomsstrateger som i sin tur spred enkäten till regionens skolor. Totalt fick regionen in över 2000 enkätsvar, vilket var långt över förväntat.

Materialet användes för att välja ut teman till ungdomsstrategin. Svaren sammanställdes också till en åsiktskatalog som delades med kommunerna. En del tankar och synpunkter var frågor som kommunerna skulle kunna arbeta vidare med på en gång. Regionen plockade ut citat från olika personer och spred i sina sociala kanaler samtidigt som de tackade för alla inspel. På så sätt kunde de ge återkoppling även om strategin inte ännu var antagen.

Sammanfattningsvis upplevde regionen att dialogen med unga gick långt över förväntan. De fick både breda inspel och fördjupade resonemang. De unga rådgivarna uttryckte i slutet av processen att de uppskattade att alla deras åsikter hade beaktats i strategin och de upplevde att detta nu inte bara var regionens strategi utan också en strategi som de unga "ägde".

I denna region genomförde MUCF en utbildning i det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet som var öppet för politiker, chefer och tjänstepersoner inom regionen och länets kommuner. Många uttryckte att detta gav en struktur och karta över arbetet. Regionen beslutade därför att inkludera det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet i ungdomsstrategin.

Dialog med ungdomsstrategerna

Regionen valde att ta fram den nya ungdomsstrategin tillsammans med ungdomsstrategerna i länets kommuner. Därigenom kunde regionen ta tillvara all den kunskap om ungas levnadsvillkor som fanns ute i kommunerna. Ungdomsstrategerna ingick redan i ett nätverk som regionen ansvarade för och diskussionerna vävdes in i de ordinarie mötena. Här kom resultaten från kommunernas gemensamma LUPP-arbete (enkät om ungas levnadsvillkor) till god användning. Vid dessa möten framkom att kommunerna var kritiska till att regionen inte själva implementerade ett ungdomsperspektiv i sin verksamhet. Tjänstepersoner och chefer på regionen höll med om att de främst hade arbetat med att stötta och samordna kommunernas arbete.

Tjänstepersoner på regionen valde därför att inom ramen för strategiprocessen försöka få upp frågan på högsta ledningens dagordning. Efter tålmodigt arbete lyckades detta till slut. Det ledde till att ungdomsstrategin diskuterades i samtliga nämnder och antogs av regionfullmäktige. Detta ansågs vara ett viktigt första steg i att implementera ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv på hela verksamheten.

Ungdomsstrategerna önskade också att regionledningen skulle ta en mer aktiv roll i att på högsta nivå driva frågan om det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet. Det skulle göra stor skillnad om kommunordföranden i länets kommuner på regelbunden basis skulle kallas till möten med högsta politiska nivå på regionen för att diskutera ungas levnadsvillkor och hur ungas perspektiv ska beaktas i frågor som berör dem.

5.2 Lärdomar från process 4

Låt oss reflektera över process fyra och denna region med hjälp av de olika komponenterna i det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet:

5.2.1 Syn på unga

Även denna fallbeskrivning visar hur tjänstepersoner och politiker blir förvånade över ungas engagemang, kunskap och förmåga att bidra konstruktivt. Det finns med andra ord behov av att skapa fler välutformade möten där beslutsfattare får möjlighet att ha dialog med unga. Det kommer sannolikt att förändra deras syn på unga när dialogerna utförs med hög kvalitet. Det framgår inte i dessa fallbeskrivningar om dessa "förvånade" tjänstepersoner och politiker deltagit i andra dialogmöten, men utformningen på mötena har förmodligen stor betydelse. Alla dialoger mellan beslutsfattare och unga kommer inte att ge dessa positiva resultat. Ett sämre utformat möte kan ge helt motsatt effekt.

5.2.2 Styrning och organisation

Denna fallbeskrivning visar hur den komplexa organisationen i en region påverkar arbetet med rättighetsbaserat ungdomsperspektiv. Regionen har lyckats relativt väl med att stötta arbetet i länets kommuner. Men regionen får kritik för att själva inte leva som de lär. Det krävdes långsiktigt och tålmodigt arbete för att få upp frågan på de högsta tjänstepersonernas och politikernas bord. När detta väl skedde fick frågan stort genomslag och den nya strategin antogs av regionfullmäktige.

5.2.3 Kunskap om unga

I denna fallbeskrivning bärs kunskapen om unga framför allt av ungdomsstrategerna i länets kommuner. Regionen utgår också ifrån resultaten i LUPP (enkät om ungas levnadsvillkor) som vart tredje år genomförs i alla regionens kommuner.

5.2.4 Ungdomskompetens

Fallbeskrivning visar att ungdomskompetensen framför allt finns i ungdomsstrategernas kompetens, kontaktkanaler och alla de genomtänkta lösningar som regionen använder sig av. För att få spridning på enkäten låter regionen en känd YouTube-filmare göra en film som är riktad till regionens unga. Genom ungdomsstrategernas upparbetade kanaler kan de sprida enkäten till regionens skolor. Genom kommunernas ungdomsstrateger kan regionen rekrytera unga till en referensgrupp bestående av unga rådgivare.

Ungdomskompetensen synliggörs genom att regionen lyckas beakta ungas åsikter på ett sätt som gör att de i slutändan upplever ett starkt ägandeskap för strategin. Ungdomskompetens handlar också om att kunna beakta förslagen från de unga rådgivarna samtidigt som regionen tar sitt ansvar och fattar beslut som blir bra för alla unga i regionen. Alla förslag antas därför inte, men när det inte görs motiveras det tydligt för de unga rådgivarna.

5.2.5 Myndighetsdriven delaktighet

Syfte med delaktigheten, ramar, process och tidsperspektiv

Syftet med delaktighetsprocessen är att beakta ungas perspektiv när regionens ungdomsstrategi ska revideras.

Val av delaktighetsformat

Regionen väljer att komplettera den kunskap regionen redan har genom kommunens ungdomsstrategier och LUPP-undersökningar. Det genomförs en bred enkät till alla regionens unga och fördjupade dialoger med en referensgrupp av unga rådgivare.

Beslutsfattande

Den slutgiltiga versionen av ungdomsstrategin hade inte beslutats av regionfullmäktige när arbetet med att följa regionen avslutades. Men fallet visar att unga kände ägandeskap och upplevde att de haft stor påverkan på det förslag till ungdomsstrategi som tjänstepersonerna på regionen tagit fram.

Återkoppling

Referensgruppen med unga rådgivare fick återkoppling på hur deras förslag hade beaktats under hela processen. I de fall regionen valde att inte använda ungas förslag motiverades detta noggrant.

5.2.6 Ungdomsdriven delaktighet

I denna process skapade inte regionen utrymme för ungdomsdriven delaktighet. De hade kunnat involvera det unga civilsamhället men gjorde inte det. Det hade varit intressant att se om detta kunnat leda till mer ungdomsdriven delaktighet. Med 2000 enkätsvar är det tydligt att det finns potential för det.

5.2.7 Inkluderande och icke-diskriminerande arbetssätt

Regionen arbetade aktivt med att skapa inkluderande och icke-diskriminerande mötesplatser för de unga rådgivarna. Men förmodligen var dessa unga inte från de grupper som är svårast att nå, eftersom de redan hade fått sommarjobb på kommunen som unga kommunutvecklare. Enkäten nådde förmodligen ut bredare eftersom den också spreds via skolorna och sociala medier.

6 Lärdomar kring processerna och MUCF:s roll

6.1 Regionen har två roller som behöver hållas isär

De fallbeskrivningar som Naboprojektet följt visar kommuner och regioner som agerar i olika roller. I den första fallbeskrivningen följs en kommun som får stöd av en regional ungdomssamordnare. Regionen hade en idé om att deras ungdomsstrateg skulle kunna stötta regionens kommuner i deras arbete med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet. Den regionala ungdomssamordnaren upplevde att rollen som bollplank var svår och att det var svårt att få gehör för tips och förslag.

I den tredje fallbeskrivningen följs regionen som aktör med egen verksamhet. Här har ungdomsstrategen i uppdrag att utveckla den egna verksamheten och se till att ungas perspektiv beaktas i frågor som berör dem t.ex. kollektivtrafiken.

Den fjärde fallbeskrivningen handlar om en region som ska revidera sin ungdomsstrategi. Ett dokument som ska vägleda både regionens egen verksamhet och kommunernas arbete. I denna fallbeskrivning får regionen kritik för att de inte har lyckats arbeta med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet i sin egen verksamhet.

Det som visar sig är att regioner kan ha olika roller, de kan spela en roll som samordnare och stöd till kommuners arbete med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet. Men de har också en egen verksamhet där ungas perspektiv ska beaktas i frågor som berör dem. Frågor som är viktiga för unga i Sverige ligger ofta på regional nivå t.ex. kollektivtrafik och hälso- och sjukvård.

6.2 MUCF som utbildare

Det första kommunexemplet beskriver när en expert från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) bjöds in som föreläsare och utbildare. Trots att upplägg och material var anpassat till den process som kommunen befann sig i, användes varken material eller diskussioner i den fortsatta processen. Varken i projektgruppen eller i kultur- och fritidsnämnden.

I den fjärde fallbeskrivningen bjuder regionen in MUCF för att berätta om det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet. Det får effekt eftersom det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet blir del av den reviderade ungdomsstrategin.

Det är svårt att dra långtgående slutsatser från så få fall, men det verkar som att det är svårt för utomstående experter att få genomslag i en kommun som ligger alltför långt borta från ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv. I dessa kommuner behövs ett mer långsiktigt arbete på alla nivåer, vilket av resursskäl är svårt för MUCF att driva. Däremot kan en föreläsning göra viss skillnad på platser där arbetet är igång men där det behövs en struktur eller väg framåt för att få arbetet att bli framgångsrikt. Förmodligen är det viktigt för MUCF att göra någon form av bedömning av de kommuner som efterfrågar föreläsningar och utbildningar, för att kunna prioritera kommuner där insatserna har störst möjlighet att få genomslag och ge avsedd effekt.

6.3 MUCF som processtöd

I den andra kommunen agerade MUCF bollplank och hade tre avstämningssamtal. Även om det inte verkar ha varit en avgörande framgångsfaktor, beskrev ungdomssamordnaren att dessa avstämningar hade varit en hjälp i att ta arbetet till ytterligare en nivå och att det hade ökat hens motivation.

MUCF kommer sannolikt inte att kunna erbjuda processtöd till enskilda regioner och kommuner. Men en lärdom för MUCF och liknande aktörer kan vara att utforma utbildningar mer som processtöd, som löper över tid för att deltagande regioner och kommuner ska kunna använda sin nya kunskap i pågående processer, lära av varandra och få möjlighet att bolla utmaningar inom ramen för utbildningen. Dessa utbildningar bör innehålla kunskapshöjande aktiviteter inom alla komponenter i det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet, eftersom de hänger ihop. Det räcker inte med arbete inom en komponent utan regioner och kommuner behöver arbeta med alla komponenter om de ska lyckas beakta ungas perspektiv i frågor som berör dem.

6.4 Vikten av gemensamma uppföljningssystem

Dialogen med unga blir bättre om kommuner och regioner har bra, grundläggande kunskap om ungas levnadsvillkor i sin kommun och/eller region. Det är därför av stort värde med gemensamma uppföljningssystem som kartlägger ungas levnadsvillkor exempelvis genom regelbundna enkäter.

Flera av de intervjuade i denna rapport har också uttryckt att deras agerande har utvecklats och förbättrats av att de har intervjuats och följts upp under resans gång. För regioner och kommuner skulle alltså uppföljningssystem som kartlägger deras arbete med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet kunna vara av värde, inte minst utifrån ett organisatoriskt lärande.

6.5 Vikten av nätverk och kollegialt stöd

I den andra kommunen betonade ungdomssamordnaren hur viktigt det hade varit för hen att ingå i nationella och regionala nätverk kring ungas levnadsvillkor och ungas delaktighet. Genom det kollegiala stödet i dessa nätverk hade ungdomssamordnaren fått konkreta tips och metoder, men också kunnat bolla utmaningar som exempelvis hur det går att få bredare genomslag för arbetet i kommunen. För regioner och kommuner som har kommit längre verkar fortsatt kunskaps- och kompetensutveckling för en bredare grupp av ungdomssamordnare alltså kunna ge bra resultat.

7 Avslutning – hur allt hänger ihop

Du har nu fått följa två kommunala och två regionala utvecklingsprocesser som haft ambitionen att involvera unga och beakta deras perspektiv och levnadsvillkor. Arbetet har analyserats utifrån komponenterna i det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet.

Diskussionen som följer kommer att handla om hur de olika komponenterna hänger ihop, men den viktigaste insikten att ha med sig är att ett arbete utifrån rättighetsbaserat ungdomsperspektiv alltid kommer att vara ett utvecklingsarbete och en lärandeprocess. Arbetet kommer vid olika tillfällen att upplevas som både misslyckat och framgångsrikt. Kommunen som i processen upplevde att arbetet med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet blev lyckat hade mer erfarenhet och kunskap. Kommunen reflekterar inledningsvis kring sin tidigare process, som beskrevs som ett totalt misslyckande. På motsvarande sätt upplever kommunen som hade mer utmaningar i sittarbete att de i slutet av processen har lärt sig mycket, även om det inte blivit som det var tänkt från början. Den viktigaste lärdomen som går att dra av dessa fallbeskrivningar är att:

För att lyckas med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet måste organisationer våga göra misstag och omvärdera handlandet gång på gång. Organisationen måste våga fortsätta försöka, även om arbetet inte blir precis som det planerats eller hoppats.

Det går också att se hur de olika komponenterna hänger ihop. Oavsett vad som genomförs i processen kommer den inte att lyckas om det inte finns en medveten syn på unga. Det blir också tydligt när styrning och organisation inte fungerar, då är inte rätt person på rätt plats och organisationen saknar ofta den kompetens som behövs för att lyckas med arbetet. När inte befintlig kunskap om unga används, får organisationen svårt att skapa en kvalitativ delaktighetsprocess som ger den information som önskas. Samtidigt skapas inte förutsättningar för unga att vara med och påverka sina levnadsvillkor och samhällsutvecklingen.

Ungas perspektiv är viktigt, organisationen behöver vara intresserad av ungas åsikter och vilja ge dem möjlighet att påverka sina levnadsvillkor och samhällsutvecklingen i stort. En sådan ingång kommer i förlängningen prägla allt arbete organisationen gör. Om det dessutom finns genomtänkt styrning och organisation kommer det att leda till att organisationen har en funktion centralt placerad, med kunskap och mandat som krävs för att driva och institutionalisera arbetet. Det säkerställer samtidigt att organisationen har den ungdomskompetens

som krävs för att lyckas med arbetet. Det leder också till ett löpande arbete med att använda och kontinuerligt utveckla organisationens kunskap om unga och deras levnadsvillkor. Det garanterar förmågan att skapa kvalitativa delaktighetsprocesser som både ger den information som behöves för ett välgrundat beslutsfattande och ger unga en upplevelse av att vara med och påverka såväl sina egna levnadsvillkor som samhällsutvecklingen i stort.

I alla fallbeskrivningar är det tydligt att det inkluderande och icke-diskriminerande arbetet utgör en särskild utmaning som är lätt att glömma bort. Det är en ständig risk att dessa perspektiv kommer "sist", istället för att de används som ett raster och utgångspunkt när processen planeras. Ofta upptäcks det först på slutet när grupper av unga som arbetet inte lyckats nå identifieras. Det är viktigt att vara medveten om denna utmaning redan från början. Eftersom de grupper av unga som riskerar att exkluderas, ofta är de vilkas perspektiv är viktigast att beakta, för att bidra till en samhällsutveckling som inkluderar alla.

Sammanfattningsvis är det både enkelt och svårt att arbeta utifrån ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv. Det är enkelt för att det framför allt handlar om att sätta igång och testa, att våga lära av sina misstag. Allt måste inte vara på plats från början, utan det går att lära längs vägen. Samtidigt är det svårt, en organisation blir aldrig färdig med rättighetsbaserat ungdomsperspektiv. Det finns alltid utvecklingspotential i arbetet. Men precis som med mycket annat främjande och samhällsutvecklande arbete blir vinsterna stora när det sker framsteg i arbetet. Samhället bygger starkare unga med självkänsla och förtroende för demokratiska processer. Det skapas förtroendefulla relationer mellan politiker, tjänstepersoner och unga som leder till ökad tillit och sammanhållning i samhället. Och sist men inte minst fattas bättre beslut med effektivare användning av samhällets resurser.

8 Policyrekommendationer

8.1 Rekommendation till Nordiska ministerrådet

- Föra dialog med regeringarna i de nordiska länderna om hur det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet kan stärkas på nationell, regional och lokal nivå
- Bidra med gemensamma uppföljningssystem av ungas levnadsvillkor
- Ge Nordbruk ansvar för och samordna uppföljningen av ungas levnadsvillkor i Norden
- Säkerställa styrning och organisering av de nordiska ländernas arbete med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet

8.2 Rekommendationer till regeringar i de nordiska länderna

- Skapa förutsättningar för nationella myndigheter med ansvar för ungdomsfrågorna att stötta regional och lokal nivå i deras arbete med rättighetsbaserat ungdomsperspektiv

8.3 Rekommendationer till nordiska organisationer/myndigheter som arbetar med ungdomspolitik (MUCF eller motsvarande)

- Stödja regional och kommunal nivå i att arbeta med **alla** komponenter i det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet. När stöd ges till en av komponenterna bör det tydliggöras att det behövs arbete även med övriga komponenter för att lyckas med ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv.
- Skilja på insatser som riktar sig till regioner i deras roll som stöd till lokalt (kommuners eller motsvarande aktörers) arbete med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet och insatser som ges som stöd till regioners eget arbete med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet
- Ge utbildningar över längre tid och stötta nätverk som kan fungera som ett processtöd för regioner och aktörer på lokal nivå (kommuner eller motsvarande) i deras eget arbete med det rättighetsbaserade ungdomsperspektivet
- Endast genomföra föreläsningar/punktinsatser på regional och/eller lokal nivå

där en analys visar att det finns en process för att ta hand om och ta vidare lärdomar

- Genomföra högnivåmöten med politiker på regional och lokal nivå där analyser visar att det kan få igång ett arbete eller få ett befintligt arbete att bli högre prioriterat.

8.4 Rekommendationer till regional nivå

- Arbeta utifrån ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv i hela den egna verksamheten i frågor som regionen styr över (t.ex. kollektivtrafik och hälso- och sjukvård). Det vill säga säkerställa att följande finns på plats:
 - Syn på unga
 - Styrning och organisation
 - Ungdomskompetens
 - Kunskap om unga
 - Strukturer för regiondriven delaktighet
 - Strukturer för ungdomsdriven delaktighet
- Stödja den lokala nivån i att arbeta utifrån ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv
- Använda forum där politiker från den regionala och lokala nivån möts till att skapa hävstångseffekter som gör att arbete med ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv blir högre prioriterat

8.5 Rekommendationer till lokal nivå

- Arbeta utifrån ett rättighetsbaserat ungdomsperspektiv i hela den egna verksamheten. Det vill säga säkerställa att följande finns på plats:
 - Syn på unga
 - Styrning och organisation
 - Ungdomskompetens
 - Kunskap om unga
 - Strukturer för kommundriven delaktighet
 - Strukturer för ungdomsdriven delaktighet
- Använda sig av det stöd som regional och nationell nivå tillhandahåller

9 Referenser

Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. (2009). Stockholm: UNICEF Sverige. Tillgänglig på Internet: <http://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/barnkonventionen-i-sin-helhet.pdf>

Sverige (1974). Regeringsformen: Riksdagsordningen. Successionsordningen. Tryckfrihetsförordningen: i lydelse 1 januari 1975. Stockholm:

Globala målen och agenda 2030 (2020)

Tillgänglig på Internet: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/>

Prop. 2019/20:188. Sveriges genomförande av Agenda 2030.

Tillgänglig på Internet: <https://www.regeringen.se/49dc90/contentassets/378ab5cbd6b148acaec9413cc0e1ba/sveriges-genomforande-av-agenda-2030-prop.-201920188>

Om den här publikationen

Nabo – policyprocesser med unga i Norden

Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv i praktiken

Lisa Sjöblom

ISBN 978-92-893-7145-2 (PDF)

ISBN 978-92-893-7146-9 (ONLINE)

<http://dx.doi.org/10.6027/temanord2021-543>

TemaNord 2021:543

ISSN 0908-6692

© Nordic Council of Ministers 2021

Omslagsbild: Simon Paulin/imagebank.sweden.se

Övriga bilder:

Inledning: Folio/imagebank.sweden.se

Sammanfattning: Business Finland

Rättighetsbaserat ungdomsperspektiv: Iris Dager/norden.org, Yadid Levy/norden.org

Process 1: Tina Axelsson/imagebank.sweden.se, Ulf Lundin/imagebank.sweden.se

Process 2: Sofia Sabel/imagebank.sweden.se, Hufton+Crow/brandnorway.no

Process 3: Yadid Levy/norden.org, Peter Kelfur/Unsplash

Process 4: Yadid Levy/norden.org, Yadid Levy/norden.org

Lärdomar kring processerna: Rūta Celma/Unsplash

Avslutning: Yadid Levy/norden.org

Policyrekommendationer: Yadid Levy/norden.org

Publicerad 18.11.2021

Ansvarsfriskrivning

Denna publikation har finansierats av Nordiska ministerrådet. Men innehållet återspeglar inte nödvändigtvis Nordiska ministerrådets synpunkter, åsikter eller rekommendationer.

Rättigheter och tillstånd

Detta verk är tillgängligt under licensen Creative Commons Erkännande 4.0 Internationell (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Översättningar: Om du översätter detta verk, vänligen inkludera följande ansvarsfriskrivning: Denna översättning är inte producerad av Nordiska ministerrådet och ska inte betraktas som officiell. Nordiska ministerrådet kan inte hållas ansvarigt för översättningen eller eventuella fel i den.

Bearbetningar: Om du bearbetar detta verk, vänligen lägg till följande

ansvarsfriskrivning tillsammans med tillskrivningen: Detta är en bearbetning av ett originalverk av Nordiska ministerrådet. De synpunkter och åsikter som uttrycks i bearbetningen är författarens/författarnas egna. Synpunkterna och åsikterna i denna bearbetning har inte godkänts av Nordiska ministerrådet.

Innehåll från tredje part: Nordiska ministerrådet äger nödvändigtvis inte varje enskild del av detta verk. Nordiska ministerrådet kan därför inte garantera att återanvändningen av innehåll från tredje part inte gör intrång i tredje parts upphovsrätt. Om du vill återanvända innehåll från tredje part står du för de risker sådana upphovsrättsintrång innebär. Du är ansvarig för att avgöra om det finns ett behov av att erhålla tillstånd för användning av innehåll från tredje part. Om ett tillstånd krävs är du också ansvarig för att erhålla ett relevant sådant från upphovsrättsinnehavaren. Exempel på innehåll från tredje part är tabeller, figurer och bilder, men det kan också röra sig av annan typ av innehåll.

Bildrättigheter (ytterligare tillstånd krävs för återanvändning):

Frågor om rättigheter och licenser bör riktas till:

Nordiska ministerrådet/PUB

Nordens Hus
Ved Stranden 18
DK-1061 Köpenhamn
pub@norden.org

Det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet är ett av världens mest omfattande regionala samarbeten. Det omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt Färöarna, Grönland och Åland.

Det nordiska samarbetet är politiskt, ekonomiskt och kulturellt förankrat och en viktig del av europeiskt och internationellt samarbete. Den nordiska gemenskapen arbetar för ett starkt Norden i ett starkt Europa.

Det nordiska samarbetet vill stärka nordiska och regionala intressen och värderingar i en global omvärld. Gemensamma värderingar länderna emellan bidrar till att stärka Nordens ställning som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga regioner.

Nordiska ministerrådet

Nordens Hus
Ved Stranden 18
DK-1061 Köpenhamn
www.norden.org

Läs flera nordiska publikationer: www.norden.org/sv/publikationer